

*A la Chamanate Courant
Henriette Lichner
homage et affection*

Profesor N. BASILESCU

DELA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

N. Basilescu

STUDII

SOCIALE

Rolul Social al Femeii Române

— EXTRASE DIN ZIARUL «CRONICA» —

SERIA V

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA ZIARULUI „CRONICA”, THOMA BASILESCU

89, STRADA CAZĂRMEI, 89

1905

Scumpelor mele fetițe

Margareta-Elisabeta
și
Lydia-Roxandra

*«Zilele omului sunt ca florile câmpului»,
— nimeni nu știe când soarta nemiloasa
vine să țină securea ei, la rădăcina lor.*

*Dumnezeu nu a voit ca divina voastra
mamă să preside, ea însăși, la educațiunea
voastră,—El a lăsat întreagă aceasta grea
sarcină pe slabi mei umeri.*

*Inspirându-me, însă, de învățămintele
ce eu am tras, din prea scurtul timp cât
Destinul îngădui ca soarta noastră să fie
unită, și fidel dorinței ei de a vedea «o e-
ducațiune solidă și liberă», am așternut,—
înca de azi, — aci, normele, după care cu
cred că, în general, o Femeie română tre-
buie să se conducă, pentru a fi cu adevă-
rat folositoare,—și Patriei—și ei însăși.*

*Fie ca aceste învățăminte să nu fie per-
dute, nici pentru voi, nici pentru surorile
voastre românce !*

N. Basilescu

Bucureștii-Nouă,—2 Iunie 1905.

Educațiunea Națională

EDUCAȚIUNEA NAȚIONALĂ

Educațiunea noastră națională este, de sigur, una dintre cele mai greșite : Românul naște fără ideal, trăește fără ideal și moare fără ideal !

Totul se reduce, în viața noastră, la o cursă nebună după o bucată de pâine amară,—care, și aceasta, la cei mai mulți,—ce zic ? aproape la toți, -- le lipsește.

Treci, însă, granița, te duci la Brașov, intri într'un cerc de Români, pentru a nu vorbi de cele alte Naționalități, superioare lor prin vechimea și cultura lor,—și de îndată o schimbare adâncă se face.

În locul indiferentismului, fatalismului oriental, ce caracterizează pătura noastră cultă, în locul luptei animale, la care piturile de jos sunt la noi condamnate,—un orizont nou se deschide : viața socială apare.

Acea ce o vivifică, aceea ce o întreține, și o înalță este Idealul —, Idealul național,

care încălzește toate inimile, care călăuzește toate mințile.

Lui închină și jertfesc,—ei—toate clipele vieții lor, lui subordonă, —ei— chiar viața lor : aceasta nu are nici un preț fără sufletul, care o animă, fără Idealul național.

În cântul lor -- ca și printre suspinurile lor, — Idealul național strălucește ca roua dinineții, el este Vivificatorul, el este Re deșteptătorul speranțelor adormite.

Și ca altă dată, la Roma—, unde paza și întreținerea focului sacru, din Capitoliu, era incredințată vestalelor, — fecioare neprihănite, — tot astfel, cultul, paza și întreținerea Idealului național, este în grija Femeilor.

Câte mame nu au încălzit,—plângând lacrimi de bucurie, -- la pieptul lor, trupul împietrit al fiilor lor, căzuți în lupta pentru Idealul național!

Câte fecioare nu au trecut pragul negrelor temnițe, purtând pe inima lor frumosul *Tricolor*, simbol al Idealului lor național! și

Câți bărbați nu au jertfit anii cei mai frumoși ai vieții lor, în temnițele reci și întunecoase, ori au înălbit, cu osămintele lor, câmpiile Turdei și a altor locuri sfinte, — pentru acest mare Nevăzut!

Acest caracter, particular fraților noștri, de dincolo de Carpați, este datorit numai femeii

Virtuțile cele mai nobile, ca florile cele mai delicate, trebuiesc cultivate în suflete nobile, în inimi simțitoare și delicate,—pentru ca ele să poată prinde rădăcini și să se dezvolte.

Prin natura lui, prin obligațiunea lui de a fi neconținut în luptă,—în lupta aprigă pentru existență,—bărbatul, afară de rare excepțiuni, nu este apt pentru a răsădi și cultiva virtuțile fine.

Acesta este rolul femeii.

Femeea, prin firea ei dulce, prin aplecarea ei către cultul frumosului și al sublimului,—femeea este mai apropiată și mai aproape de acest Ideal.

Femeii române incumbă, așa dar, cultul Idealului național.

Femeea română, din Regat, nu s'a arătat la înălțimea datoriei sale civice; ea nici nu concepe un Ideal național!--ea nu știe chiar că afară din viața sterilă, ce ea duce, se mai poate închipui una fertilă și înălțătoare,—și pentru ea și pentru Țară.

Femeea română este atât de departe de Idealul, ce trebuie să încălzească sufletul său,

in cât ea nici nu'și iea osteneala de a face din copiii ei, Români.

Indată ce sârmanii! ajung in vârstă de a învăța, ei sunt aruncați in pensionate, unde cresc, neîngrijiți, otrăviți, — ca niște buruiene sălbatice: mama lor nu îi vede, nu îi aude — ea nu le grăește dulcea limbă românească, — ea nu le cântă duioasele noastre doine, ea nu le vorbește de eroii noștri naționali, — ea nu răsădește in inima lor planta Patriotismului, — pentru că nici odată aceasta n'a incolțit in propria ei inimă.

Și așa, din generațiune in generațiune, neamul nostru se rostogolește, străin de trecutul lui, izolat de frații săi din alte țări — și lipsit de orice ideal pentru viitor.

In inima Femeii române, nu licărește cel puțin Ideea de caritate.

Afară de câteva societăți de bine-facere, — cercetați *individualmente* inima Femeii române, și veți vedea cât este de veștedă, cât este de seacă!

Nu sunt oare cele mai multe dintr'insele posesoare de intinse domenii, — unele atât de mari in cât nu le poți cuprinde cu ochiul?

Intrebați-le, de câți ani nu au fost să le viziteze?

Intrebați-le, dacă cunosc vitele cu două pi-

cioare, care ară, seamănă, și recoltă bogățiile, pe care ele le joacă, cu atâta ușurință! pe masa verde, la Nizza sau Monte-Carlo?

Intrebați-le, dacă știu că anul acesta, acești sărmani oropsiți de soartă, și urgisiți de oameni, au cel puțin un bulgăre de mămăligă pentru a nu muri?

Intrebați-le, câți țărani, țărance și copii, — proprii lor iobagi, ar putea trăi cu cele două pietre strălucitoare, ce atârnă impertinent la urechile lor?

A sosit — și încă de mult, — timpul să schimbăm toate acestea, — să dăm o față nouă societății noastre — să sădim, și noi, în inimile noastre, planta divină a Idealului național.

Incumbă Femeii române, — și în întâiul loc, — o mare și sacră datorie.

Ea nu trebuie să uite, că dacă bărbatul este dator să alerge la fruntarii, pentru a face cu pieptul său zid împotriva năvălirilor dușmanilor, — că dacă el este dator să consacre viața sa, vieții publice și luptei externe pentru existența lui și a familiei lui, — femeia nu trebuie să fie, cum zicea Nietzsche, o ființă astuțioasă, care să nu se gândească de cât la mijlocul cum va putea trăi mai bine din munca bărbatului: ea are, și

trebuie să'l exercite, un mare și nobil rol social.

Ei, incumbă cultul Idealului național.

Ei, incumbă cultul virtuților morale, printre care cea d'intâi, cea a iubirii de aproapele — și mai ales, de «clasele cele mai sărace, care sunt și cele mai numeroase».

Ei, incumbă pregătirea generațiunilor viitoare, în acest îndoit cult ¹⁾.

1. Din „Cronica“ din 24 Februarie 1905.

Educațiunea civică

Educațiunea civică

Statul,—societatea civilă,—se compune din două jumătăți, aproape egale : bărbați și femei.

Fericirea lui, ca și durerea și suferințele lui sunt fericirea, durerea și suferințele tuturilor cetățenilor : bărbați ca și femei.

Prosperitatea sau ruina lui sunt prosperitatea sau ruina tuturilor locuitorilor săi, bărbați și femei.

Intr'un cuvânt, Statul nefiind altceva de cât Totul ideal în care se confundă toate elementele Poporului său—nu există nici o rațiune ca jumătate din aceste elemente să rămână străine de soarta lui,—ca inima lor să nu bată la durerile lui și să nu participe la bucuria lui.

Pentru acest motiv, Platon credea, cu drept cuvânt, că femeile trebuie să primească aceiași educațiune civică ca și bărbații.

Noi am merge și mai departe : femeile

trebuie să fie maestrele Educațiunei civice,
— iar bărbații, elevii lor.

Așa a fost altă dată.

La Sparta, mamele, ai căror copii căzuseră în războiu, mergeau din templu în templu, aducând ofrande zeilor,—râzând și cântând de bucurie, că zeii au ales ca eroi pe copiii lor; iar mamele, ai căror copii se întorceau teaferi dela război, se cerneau și plângeau!

La Roma, Cornelia, mama Grachilor, suportă fără o lacrimă știrea uciderii lui Tiberius și sinuciderei lui Caius,—fii săi.

În România,—nu de mult,—când Ștefan cel Mare, tuge învins înaintea oștilor turcești,—și cere mamei sale refugiu,—aceasta nu-l respinge oare, zicându-î :

*Dute la oștire, pentru țară mori!
Și-ți va fi mormântul coronat cu flori !?*

Astăzi, Femeea română naște și crește străină, în propria ei patrie.

Aruncată, între zidurile reci ale unei temnițe catolice sau protestante, sau chiar ale unei cazarme feminine românești, ea crește departe de valorile vieții, de luptele și suferințele părinților și fraților săi, — fără aspirațiuni și fără ideal.

Ființă sterilă, ea nu vivifică nici una din ființele ce o inconjoară.

Soțul ei nu găsește într'insa tovarășul de luptă, care să'l întărească și să'l susțină în lupta grea și acerbă, ce el trebuie să ducă, fie pe terenul politic, fie pe cel economic.

Copiii ei nu află într'insa sfătuitoarea și călăuza primilor ani ai vieții lor,—atunci când sufletul primește impresiunea sentimentelor—nobile sau urâte care vor forma caracteristica vieții lor.

Ființă insipidă,— care trăește fără ideal, fără aspirațiuni, a cărei inimă nu bate nici odată pentru tot ce este mare și nobil,—a cărei ambițiune nu întrece o searbădă satisfacțiune de a fi observată—mai ales toaletele ei,—la un bal sau la un teatru.

Și când jumătate din locuitorii Patriei noastre sunt astfel,— când ei trăesc străini de tot ceea ce poate face viața și înălțarea ei,—cum ne mai putem mira, că virtuțile civice nu incolțesc și nu înfloresc pe malurile bătrânului Danubiu ?

Femeia română trebuie smulsă din apatia și indiferentismul, din oțlul oriental în care ea veștejește : trebuie să facem dintr'insa : *soție-cetățean și mamă-cetățean*.

Acest înalt postulat nu se poate atinge

decât prin educațiune, — educațiunea dată încă femeii-copil.

Educațiunea este ca aerul ambiant, — ea pătrunde prin ochi, prin urechi, prin pori, în ființa noastră, — ea fixează în sufletul nostru trăsurile neșterse ale caracterului.

Prin educațiune se formează și se deformează caracterele.

Dacă mediul este sănătos, dacă omul respiră un aer curat: sufletul lui va prospera.

Dacă mediul este corupt,—atunci sufletul lui se strică și se alteră, — omul degeneră.

Educațiunea este singurul instrument de acțiune prin care Statul poate forma pe cetățenii săi.

Iată pentru ce Platon, în *Republica* sa ideală, pune atâta preț pe educațiune : ea este baza întregului său sistem.

Prin gimnastică.—la care el supune de o potrivă pe bărbați ca și pe femei, — el formează corpul,—cetățeni,—bărbați și femei,—robuști.

Prin muzică, prin filozofie, el formează sufletul, — el face ca fiecare om,—bărbat și femeie—să găsească, *dela sine*, fără nici o constrângere din afară, linia lui de conduită în societate, — *ca fiecare să se pună* —el însuși—*la locul său*.

Trebue să dăm o nouă direcțiune educa-

țiunei Femeii române: aceasta este un *Imperativ categoric și urgent*.

In ce trebuie ea să consistă ?

Răspunsul nu este greu de găsit, el de pinde de rolul social pe care Femeia română are să îl îndeplinească în Stat.

Nu suntem de opiniunea Feministilor, cari cer, pentru femei, drepturi și datorii egale cu bărbații.

Natura a asemnat fiecărui sex rolul său, — bărbaților, cum zice Xenophonte, afară din casă, în for sau pe câmpul de bătălie, femeii, în casă, în mijlocul familiei ei.

Aci, înaintea acestui altar, ea trebuie să știe să officieze.

La flacăra focului sacru, ce ea va ști să aprindă și să întrețină pe altarul familiei, trebuie să se încălzească și să se topească într'un Ideal comun — sufletele soțului și copiilor ei.

Ea trebuie să știe să facă dintr'inșii cetățeni integrali, liberi și independenți, — *ce-tățeni virtuoși*.

Ea trebuie să sădească în inima lor sămânța Patriotismului: iubirea fără margini de Patrie, — devotamentul pentru Idealul național, pe care ea să îl țină în totdeauna sus, — ba chiar, din ce în ce mai sus!

Ea trebuie să fie moralizatoarea luptelor noastre politice: omul infam, soț sau copil, care s'a făcut culpabil de turpitudini, care a uzat de arme mincinoase, de fraude, de violențe, etc., în duelul politic pe care el 'l-a purtat contra fraților lui, să nu afle la pieptul ei azil.

Asemeni oameni mișei, — cari spurcă și pângăresc virtuțile civice, cari își fac o fală de a fi invins pe adversari înșelându-i, uzând de corupțiune, fie prin favoruri, fie prin bani, -- trebuie să știe că chiar dacă, afară din casa lor, ei nu vor afla judecători, — în casa lor, la căminul lor, stă unul implacabil, care va judeca și pedepsi nelegiuirea lor, — acesta trebuie să fie soția și mama.

Soția trebuie să respingă demnitățile și odoarele mânjite pe cari soțul ei le-a adunat într'o luptă mârșavă, — și injustă, — și

Mama trebuie să înlătore dela sânul ei pe copilul perfid, care s'a disqualificat.

Când toate soțiile, — când toate mamele vor fi conștii de acest mare rol social, ponderator, luptele noastre politice vor pierde din acerbia lor, — ele nu vor mai fi decât dueluri oneste, concursuri de virtuți civice, al căror judecător suprem va fi Opiniunea

publică : formată și condusă de opiniunea generală a Femeilor.

Afară din invălmășeală, din iureșul adesea sălbatic, ce oamenii 'și dau unii altora, — femeile vor putea judeca și distinge pe acei ce vor bine m-rita dela Patrie, ele vor infiera însă, — fie ei chiar soții sau copii lor, — pe acei ce se vor fi făcut nedemni de ele.

Cine nu înțelege ce schimbare adâncă s'ar face în moravurile noastre, când Femeile române ar țese, cu inima lor, cu focul lor, cu sentimentele lor, pânza soartei Patriei noastre ?

Pentru a putea măsura aceia ce ar fi, — cât de sus ne-am urca, — nu avem decât să considerăm, cât de jos am căzut — prin abstențiunea, prin acțiunea negativă și disolvantă a Femeii române de azi.

1. Din *Cronica* din 25 Februarie 1905.

Instrucțiunea civică

Instrucțiunea civică

I

Pentru a putea deveni maestră de Educațiune civică a copiilor săi,—pentru a putea indeplini inaltul său rol moderator și ponderator in luptele politice dintre bărbații lor,—de care am vorbit in articolul meu precedent, Femeea română trebuie să posede și o *Instrucțiune civică*, integrală.

Această Instrucțiune civică trebuie să cuprindă următoarele cunoștințe necesarii :

Femeea română trebuie să știe, mai întâi de toate: *Ce este Patria ?—Ce este Patria română ?*

Dintre cele 3.500.000 de femei române,—ba ce zic și dintre cei 3.500.000 de bărbați români, câte și câți, sunt acei cari pot răspunde la această întrebare ?

Așa de puține și așa de puțini, în cât acei care se împărtășesc în acest *Crez național* se innumără printre noi.

Noi, generațiunea de azi, bărbați și femei, nu avem conștiința de Patrie,—noi nu concepem Ideea de Patrie,—noi nu hrănim în sufletul nostru iubirea de Patrie.

Pentru noi Patria este... Parisul, Nizza, Monte-Carlo—modele, plăcerile, viața fluturatică și sterilă.

Acestor idealuri, sacrificăm noi cel mai înalt sentiment omenesc și civic: *iubirea de Patrie*.

Patria este nu numai colțul din Glob unde omul a văzut lumina, dar este Poporul,—acest complex de oameni, cari vorbesc aceeași limbă, cari au aceleași datine și aceeași lege, — cari au trecut împreună cu noi, și s'au contopit cu noi într'un tot indivizibil, prin restriștele vieții,—adăpostit pe acest colț.

A iubi, dar, Patria înseamnă a iubi pământul, din care ai eșit și în care te vei întoarce, — *împreună* cu Poporul ce conlocuește cu tine.

A iubi, însă, este a te jertfi: pentru mărirea și siguranța Patriei tale, trebuie să jertfești tu toate patimele tale, toate interesele tale,—ei să inchini tu toată viața ta,—până la moarte!

Salus patriae, suprema lex!

Aceasta trebuie să fie deviza femeii ro-

mâne,—și primul principiu al *Catechismului ei civic*.

Dar aceasta nu este destul.

Femeea română trebuie să cunoască *Istoria Patriei sale*,—dela ohârșia ei și până azi.

Ea trebuie să știe toate evenimentele mari, care compun inelile lanțului vieții noastre istorice,—ea nu trebuie să uite, mai ales, pe cele glorioase, — ca și pe cele de restriște: cele dintâi să serve de idealuri pentru copiii ei,—cele de al doilea, de lecțiuni pentru a le evita în viitor.

În momentele de recreațiune, când copilul își pleacă gingaș capul pe sânul ei, și soarbe, unul câte unul, cuvintele ei,—mama trebuie să povestească copilului său, *Istoria ascendenților noștri, Istoria Romanilor*,—după aceea, *Descălicarea lui Radu Negru și a lui Dragoș*, și încetul cu încetul, amestecând, cu cântece și cu lacrimi duiosa ei povestire, să ajungă până în ziua de azi.

Cu chipul acesta, copilul român va suga, odată cu laptele mamei sale, conștiința de Neam și de Patrie, — va grava, în mintea lui, destinata lui și 'și va fixa un *Ideal național*, pe care omul matur,—cetățeanul nu'l va uita nici odată.

Căci, precum zicea Renan, la unul din congresele celebrei asociațiuni franceze, *La*

Cigale : «aceea ce inveseleşte inima omului ameliorând'o este inseparabil de aceea ce îi aduce aminte de copilăria sa şi de ţara unde a fost mai întâiu şi mai întâi fericit. Fiecare valorează în proporţia bucuriilor ce el a gustat la începutul vieţii şi a dozei de bunătate ce el a găsit în jurul lui.

«Limba pe care mai întâiu noi am îngânat'o, cântecul, în dialect local, pe care noi 'l am auzit cântându-l, la cincisprezece ani, o mie de particularităţi scumpe inimei, care ne aduc aminte originile noastre, umile dar oneste, fac din pământul natal un fel de mamă către sânul căreia omul se întoarce în tot deauna. *Suvenirul este pentru fiecare om o parte din moralitatea lui: nenorocit acela care nu are nici un suvenir!*».

Când, va fi ajuns la ziua de azi, cu povestirea ei, mama va trebui să fie în stare să zugrăvească, în ochii copilului său, un tablou *real* al vieţii noastre: publice şi private.

Pentru a fi, însă, în măsură să perceapă ea însăşi trăsurile lui şi să le fixeze, cu imparţialitate, în ochii viitorului cetăţean,— Femeea română trebuie încă să cunoască *Organizaţiunea politică a Statului român.*

INSTRUCȚIUNEA CIVICĂ

Noțiuni elementare, dar sigure, trebuie să fie bine întipărite în mintea ei, și mai ales în inima ei; ea trebuie să iubească Forma și Fondul organizației noastre politice.

Ea trebuie să știe că România este azi un *Stat independent*.—că această Independență a costat, pe multe femei române, și roaie de lacrimi, vărsate pe mormintele fiilor lor morți în Războiul Independenței,—că așa dar dreptul de a fi liberă și soția unui cetățean liber a fost răscumpărat de femeile române, din generațiunile precedente, cu jertfe de viață.

Ea trebuie să știe, încă, că România este un *Stat monarchic constituțional*.

Că Poporul român, după ce a rătăcit secole îndelungate în noaptea timpului,—a încredințat cârma Destinului său *Principelui Carol de Hohenzollern Sigmaringen* și urmașilor Săi, din bărbat în bărbat.

Că acest tânăr Principe, ales de națiune în Aprilie 1866, a pus pentru întâia oară piciorul Său pe pământul românesc, la 19 Mai 1866!

Câte evenimente de atunci și până acum nu s'au îndeplinit?

Dintr'o țară mică, sfâșiată în lăuntru prin lupte intestinale,—iar în afară pusă încă sub

suzeranitatea Turciei, Tânărul Principe a făcut un Puternic Regat, liber și independent — universal respectat.

Această operă gigantică s'a indeplinit aproape sub ochii noștri, — de multe ori cu concursul nostru, — dar și de foarte adesea ori, in contra voinței noastre.

Adesea fluviul a voit să iasă din matcă, — adesea furia lui a amenințat să prăvălească și să surpe tot, — dar geniul, ce presida la intemeierea Casei noastre, a făcut din pep-tul Său stavilă puhoiului deslănțuit și, in-cetul cu incetul, totul a reintrat in ordine.

România modernă este opera lui Carol I de Hohenzollern, — aceasta nimeni nu trebuie să o uite sau să o ignore!!

Femeea română trebuie să știe încă că trei sunt Puterile — cărora *Constituțiunea*, adică legea noastră fundamentală, — mama tutulor legilor noastre — le incredințează rânduirea Statului român :

Puterea executivă,

Puterea legislativă și

Puterea judecătorească.

Ea trebuie să cunoască măsura puterilor fie-căruia, dintre acești trei factori constituanti.

Astfel, ea trebuie să știe, că de și M. Sa Regele este in fruntea Puterii executive, Șef al Guvernului și al Armatei, — cu toate

acestea, după Constituțiune, Majestatea Sa, *personal*, nu are nici un amestec în guvernul Țării, că actele făcute de M. Sa, că ordinele ce Majestatea Sa ar da fie funcționarilor civili, fie armatei, fie — cetățenilor, nu, legalmente, au putere executivă, dacă nu sunt contrasemnate de miniștrii Săi; că Majestatea Sa este deasupra noastră a tuturor: inviolabil și iresponsabil.

Ea trebuie să știe, că de și Majestatea Sa numește pe Miniștrii, Majestatea Sa nu poate numi decât Miniștrii, cari să fie expresiunea Voinței Națiunii, reprezentată prin Adunările naționale.

Ea trebuie să știe, deci, că ultimul cuvânt, în Statul român, aparține Națiunii, — adică nouă tuturor, — că supremul Suveran, în Statul nostru, este Majestatea Sa *Poporul*, — acest *Herr Omnes*, cum 'l numea Luther, — unul și indivizibil.

Că, așa dar, tot ce se petrece în Statul român, și binele ca și răul revine, în ultima analiză, Marelui Suveran, — Poporului român.

Că Poporul român însuși — în mod expres sau tacit, — activ sau negativ — și țese propria sa pânză de viață.

Că lui revine onoarea — dar lui revine și rușinea și răspunderea — actelor mari sau

josnice care se petrec sub ochii lui, cu conșimțământul lui expres, saŭ cu îngăduirea lui.

A săpa in inima copilului—cetățean sentimentul responsabilității lui civice, a-l face conșciŭ de rolul preponderant, ce el are să indeplinească in Stat, este deja a pregăti un viitor demn și sigur Patriei.

Patria valorează atât cât și cetățenii ce o compun ; ea nu este de cât reflexul acestora; lipsesc ei de demnitate, de moralitate, —Patria însăși este nedemnă și imorală ; sunt ei din contră *cetățeni integrali*, conșcii de misiunea lor politică și socială in Stat,—Statul însuși, va fi un Stat conșciu de rolul lui social și politic¹⁾.

1) Din *Cronica* din 26 Februarie 1905.

II

Constituind o jumătate din Poporul român, — având aceleași datorii și aceleași drepturi politice, — și având înalta misiune de a forma sufletul și caracterul viitorilor cetățeni români,—Femeia română trebuie să cunoască, nu numai pe de rost, dar în chiar fundamentul lor filozofic, drepturile și datoriile Românilor.

Drepturile Românilor, înscrise în Titlul II din Constituțiune, trebuie să fie săpate adânc, în litere neșterse, în inima și în conștiința ei.

Ea trebuie să știe că, azi, Românii sunt toți egali înaintea legilor,—în drepturi și în datorii,—că distincțiunile bazate pe naștere, pe clase, sau pe avere, sunt pentru tot-dea-una, desființate în Statul român.

Că singura distincțiune, pe care Poporul român o admite și o preamărește, este aceea a meritului, a valorii personale.

Că Românul, născut în căminul cel mai

umil, poate urca, una după alta, treptele sociale cele mai înalte,—fără ca nimeni să aibă dreptul a'i imputa obscura lui origină, sau fără ca aceasta să poată constitui o decădere de drepturi pentru el.

Că Patria-mamă îmbrățișează la sânul ei, cu egală iubire și recunoștință, pe toți acei ce 'i aduc prinosul muncii și devotamentului lor.

Că într'un cuvânt copilul oricărei Românce, țărăncă sau aristocrată, poartă în dăsaga lui portofoliul de ministru sau spada de general: depinde de el, și numai de el, de a le cuceri.

Românca trebuie să mai știe, că autorii Constituțiunii noastre, pentru a pune capăt unei vanități puerile, searbăde și fără nici un folos, nici pentru țară, nici chiar pentru ei, au desființat și toate titlurile de nobleță, titluri pe care istoricește noi nu le-am avut, căci nici moșii și strămoșii noștrii nu au maimuțărit țările feudale, în această privință; fideli tradițiunilor romane, meritul a rămas personal fiecărui cetățean, faptele mari și glorioase nu s'au reflectat asupra urmașilor, adesea nedemni, de autorii lor.

Că așa dar, nu este legal, nu este conform cu spiritul timpului nostru, să mai

vedem azi femei române, care împodobesc calescele lor cu coroane și pompoane, care arboră încă titluri de nobleță.

Femeia română mai trebuie să știe, că Patria noastră, înaintea tuturilor celorlalte State din Europa, a admis la o egală îndreptățire de drepturi,—afară de cele politice—și pe toți străinii aflători pe teritoriul nostru;—că datoria noastră este de a fi buni și drepti cu ei, de a le înlesni traiul în mijlocul nostru, — de a'i face să iubească Patria noastră, și de a'i atrage și contopi într'insa.

Femeia română trebuie să știe încă, că fidelă spiritului liberal, care a animat pe întemeetorii Statului român, Constituțiunea noastră a recunoscut și garantat tuturor Românilor, fără deosebire de clasă, de avere, de stare și *de sex*,—deci și femeilor, —bucurarea de *drepturile publice*, adică de drepturile innăscute în omul social, cu care el vine în lume, dar pe care obscurantismul timpului și răutatea oamenilor, adesea li le tăgăduise.

Că astfel, orice Român, de ambele sexe, se bucură de cea mai largă libertate de conștiință: forul interior scapă oricărui con-

trol, oricărei acțiuni din afară, el poate crede în Dumnezeu ce el 'și alege, fără ca nimeni să'l poată constrânge a se închina în cutare sau cutare religione.

Că libertatea chiar a cultului este garantată, — că catolicii, protestanții, calvinii, evreii sau mahomedanii pot adora, nesupărați de nimeni, pe Dumnezeu lor, în forma în care religionea lor le ordonă.

Femeia română trebuie să știe, totuși, că religionea de Stat a Românilor este *Religiunea creștină ortodoxă de Răsărit*.

Ea trebuie să știe, însă, pentru ce Poporul român a ales tocmai pe aceasta—și nu a ales o altă religione pentru cultul său public.

Ea trebuie să știe, că primii creștini, cari au venit în țările române pentru a ne aduce și propovădui lumina cea adevărată, fură Mehtodiu și Cyril;—că acești sfinți părinți veneau din Răsărit, unde religionea, ce ei ne aduceau, era dominantă; — că această religione se deosebește de Religionea catolică de apus prin mai multe puncte capitale, atât în formă cât și în fond.

Ea trebuie să cunoască această deosebire în toate amănunțimele ei, — și să știe să apere pe copii săi de greșala de a schimba legea părinților lor.

Ea trebuie, încă, să mai știe că această religie,—că preoții ei, că altarul bisericii ei au fost azilul la care s'au adăpostit, în vremile de restriște, Ideea națională română, limba și datinele noastre străbune.

Că fără de biserica noastră națională, că fără de marii preoți ce au stat în fruntea ei, România azi nu ar fi mai fost Patria noastră, o insulă latină în mijlocul atâtor popoare, de origină, de limbă și de caracter atât de deosebit.

A face să pătrundă, în inima fragedă a copilului, iubirea și frica de Dumnezeu,—de *Dumnezeul părinților lui*,—este partea cea mai nobilă, și cea mai delicată a rolului social al Femeii române.

Căci ce este un popor fără credință, fără religie ?

Este un popor fără speranțe și fără ideal.

Ateismul este Nihilismul,—adică negațiunea oricărei ordine, oricărei organizațiuni.

Oamenii fără religie sunt ca păsările cerului, fără legătură între ele, fără nici o cohesiune, în trecut, în prezent sau în viitor.

În a fi uitat calea bisericii, în a fi uitat sfintele taine ale Religiei strămoșilor noștri,—în a fi pus de oparte sublimele învățăminte ale Religiei noastre, stă cea

mai mare greșeală a Femeii române moderne.

Ea nu merge la biserică decât la nunți și la inmormântări, — ea nu se duce la biserică pentru a găsi reculegerea morală pe care numai o credință fermă, conștiință în Dumnezeu i-ar putea-o da.

Când compari pe mamele noastre de ieri, care cunoșteau, pe de rost, tainele sublimei filozofii a lui Isus Christos, cu femeia de azi,—flușturistică, ignorantă, afectând chiar un dispreț pentru tot ce este biserică și preot, — nu poți să nu verși o lacrimă pe ruinele monumentului moral, pe care generațiuni de Femei române sfinte 'l-au înălțat, — dar care azi se prăbușește sub inconștiința Femeii române moderne,—de rolul ei social!

Dacă ea a uitat azi drumul bisericeii,—pe care mama ei i l-a arătat ieri, —dacă ea nu știe nici măcar *Tatul nostru* și *Crezul* în limba ei străbună, cum va putea ea face să le învețe copiii săi ?

Aci stă tot răul,—aci se ascunde viermele, care roade la bază edificiul nostru social.

Matroana română de ieri, care nu știa nici citi, nici scrie, dar care învățase prin tradițiune dela mama ei cultul patriei, al religiei și al familiei, a dispărut,—și în locul ei a apărut păpușa modernă, scoasă din cu-

INSTRUCȚIUNEA CIVICĂ

tiile marșandelor de mode răsuflete de Paris, Viena, sau din Calea Văcărești.

Și voim ca această păpușă să facă oameni, — să crească Români, — să formeze cetățeni onești, harnici și devotați Patriei! ¹⁾

Vezi *Cronica* din 27 Februarie 1905.

Femeea Română și Opiniunea Publică

Femeea română și Opiniunea publică

Printre cele mai mari drepturi și libertăți pe care Constituțiunea noastră ni le-a recunoscut și sancționat, de sigur, cele mai importante sunt: *libertatea gândirii și a cuvântului*,—și *libertatea asociațiunei*.

Liber de a gândi și liber de a exprima gândirea mea: nici un lanț nu încătușează Eul meu,—gândirea mea poate lua sborul ei, ea se poate înălța până în regiunile cele mai de sus,—ea poate purta asupra oricărui object,—ea se poate exprima asupra persoanelor,—ea poate decerne laude și distribui critice,—fără ca nimeni să'mi poată zice că am eșit din sfera dreptului meu.

Liberi de a contopi într'un Țel comun gândirile și eforturile noastre identice,—de a ne asocia pe față, de a urmări împreună realizarea Idealului nostru!

Nu ne dăm bine seama de importanța considerabilă pe care exercițiul acestor două

drepturi ar avea-o, pentru o societate conștientă de ele.

Având dreptul a lăuda sau blama, având dreptul a uni, mai mulți împreună, laudele sau blamurile noastre, noi am isbutit să formăm un curent puternic, în fața căruia nimeni nu poate rezista.

Acesta este curentul *Opiniunei publice*.

Căci ce este Opiniunea publică decât con-topirea la o laltă a mai multor opinii individuale, *liber* exprimate ?

Dinaintea Tribunalului Opiniunei publice, nimeni nu se poate sustrage: Impărați sau Regi, Popoare ca și Individe, toți, cât de mari și cât de mici, trebuie să apară la bara lui, să asculte acuzațiunea pe care Vocea Opiniunei publice o aduce împotriva lor;— de asupra acestui Tribunal nu mai stă de cât o Curte de Revizuire, — este aceea a *Istoriei*, care, departe de valorile spumegânde ale Lumei trăinde, adună una câte una piesele procesului și, *câte odată*, pronunță o absoluțiune postumă.

Da,—Napoleon I a invins Europa întreagă, a supus capriciului său pe toți Impărații și Regii din Marele Continent, — el 'i-a văzut pe toți ingenunchind la picioarele Tronului său,—dar el nu a putut nici odată revizui sentința pe care Tribunalul Opiniunei pu-

blice contra lui pronunțase: Napoleon a rămas un asasin, cu premeditare, al Ducelui d'Enghien !

Da, — Bismark a invins pe Franca, a smuls acestei țări două provincii, a încărcat furgoanele sale cu miliardele economiei franceze, — a devenit arbitrul Europei, — și a ținut sceptrul hegemoniei în bătrânul Continent — dar nici odată el nu a putut revizui sentința pe care Tribunalul Opiniunii publice a pronunțat în contra lui: el a rămas tot omul fatalei telegrame din Ems.

Da, — Anglia a invins și supus, sub greutatea colosului său, pe micul popor Boër, — a văzut curbând grumazii, sub jugul său, pe generalii acestuia, cei mai bravi și cei mai înflăcărați, a văzut trecând în patri-mniul său bogățiile imense, ce solul lor ascunde, dar Anglia nu va putea nici odată să se justifice pe deplin înaintea Tribunalului Opiniunii publice de a fi făcut un războiu nedrept !

Da, — Rusia va putea îneca în sânge, va putea innăbuși în chinuri glasul martirilor, cari reclamă o legiuire mai dreaptă, respectul omului și al drepturilor lui naturale, al *Drepturilor publice*, — dar Rusia nu se va putea apăra înaintea Tribunalului Opi-

niunei publice de tăgada de justiție, ce încăpățănarea unor fosile politice opune Vremei și aspirațiilor unui întreg popor: — la libertate și la dreptate!

Da, — etc.

Și trecând dela aceste exemple mari, și vizibile, la altele mai mici și care adesea scapă perspicacității noastre, vom găsi că o secțiune a *Marelui Tribunal mondial al Opiniunii publice* funcționează în fiecare Stat, în fiecare comună, ba chiar în fiecare cătun.

Acest Tribunal se compune din Opiniunea publică a membrilor Statului, Comunei sau Cătunului.

Înainte de a veni, rând pe rând, personagiile zilei, mari și mici, să dea socoteală de actele lor: bune sau rele.

Acest Tribunal lipsește numai acolo unde inconștientă există: unde cetățenii nu au conștiință de Puterea Opiniunii lor colective.

A forma conștiința publică, a o prepara pentru marele rol social, ce ea este chemată să joace ca judecător suprem, a pregăti și călăuzi sentințele Opiniunii publice, iată rolul social al Femeii — în general,— și în special al Femeii române.

Sub ochii ei, în saloanele ei, opiniunile

individuale se întâlnesc, se ciocnesc, se contopesc, și se transformă în Opiniune publică.

Pentru a ne da seamă de puterea ce Opiniunea publică, astfel formată, cu concursul și sub egida femeii, posedă, nu avem decât să ne aducem aminte de celebrele saloane din Franca secolului XVII — XVIII.

Unde, sunt, însă, saloanele Doamnelor române, în care se fac și se desfac reputațiunile, se sacrează talentele, se infierează impostura, să ridiculează pretențiunile absurde, etc. ?

Da.—femeile române se adună— spre a exercita picioarele lor,—spre a bârfi pe vecinele lor,—spre a...., spre a infățișa publicului o păpușă ridiculă, ridiculă prin sterilitatea aporourilor ei, prin lipsa de spirit, de judecată și de seriozitate.

La reuniunile lor, nici un bărbat serios nu mai merge : a merge la o reuniune de femei este a te face ridicul, este a da dovadă, de ușurință,—merg la aceste reuniuni numai acei ce aleargă după aventuri !

Bărbații serioși, acei cari joacă un rol în Stat, cari, prin urmare, ar putea aduce tributul lor la formarea Opiniunii publice, preferă să petreacă orele, în care soțiile lor sunt la un *five o'clock*, la club, —jucând cărți !

Între femeia română și bărbatul român

nu există acest contact zilnic, acest comer-
ciu agreabil, acest concurs de spirit, din
care sar scânteile—scântei divine, pe care
numai femeea ştie să le producă,—ei trăesc
isolați unii de alții.—ba unii chiar au femeea
în oroare.

Femeea română le oripilează, într'atât, în
cât cei mai mulți fug de căsătorie, fug de
familie.

Femeea română nu le aduce nici un con-
curs în lupta pentru viață—ea este crescută
în oțiu și în lux,—ea nu poate fi pentru
ei de cât o sarcină : ea nu ştie să se facă
utilă soțului ei luând, cu dânsul împreună,
parte la lupta pentru viață.

Inima ei nu bate la succesele saū insu-
crescele bărbatului saū,—ea nu palpită de
cât înaintea unei toalete reușite, a unui
elect. de miragiū datorit ferului saū pene-
lului artistic al veri unei peruchier celebru !

Femeea română trebuie dar să învețe a
gândi și a vorbi : ea trebuie să cunoască în
fond toate colțurile mediului social în care
ea trăește, - afacerile publice sunt afacerile
ei private, ea nu se poate desinteresa de
soarta Patriei ei.

Ei incumbă înaltul rol de a presida șe-
dințele Tribunalului Opiniunii publice,—de

a aduna opiniunile individuale și de a exprima sentințele lui.

Ea trebuie dar să se înalțe până la acest mare Ideal,—dacă ea voește să fie respectată și ascultată nu numai în familie, dar și în societate,—să ocupe Tronul pe care sexul ei, i 'l desemnă: să fie *Regina Lumii!*

Vezi *Cronica* din 1 Martie 1905.

Femeea Română și Presa

Femecea română și Presa

Presa este organul Opiniunii publice,— ea este tribuna de la care se aduc acuzațiunile și de la care se fac întâmpinările : Opiniunea publică este supremul Tribunal care, prin organul ei, dă sentințele sale.

S'a zis că *Presa este a patra Putere în Stat.*

Aceasta nu este exact : Presa este *intâia* Putere în Stat.

Influența Presei a crescut cu civilizațiunea, —azi, ea a devenit preponderantă, pentru că ea nu este de cât organul Opiniunii publice, —suprem arbitru al Regilor, Popoarelor, Oamenilor de Stat.

Și cu toate acestea, Presa în România nu exercită nici măcar a noua Putere în Stat, —ea nu are nici o înrăurire asupra Opiniunii publice, asupra mersului afacerilor publice : ea este chiar mai jos de cât cel din urmă politician de provincie.

Causa este starea ei de decădere morală.

Incăpută pe mâna unor mercenari de me-

serie, cari laudă saŭ injură pe rând,—azi pe unii, mâine pe alții, - lumea știe ce preț poate pune pe judecata acestora.

O Presă de scandal și de miniciuni corespunde propriei noastre naturi de scandal și de minciuni : ea dar găsește în noi mediul prielnic de viață.

Voiți o dovadă ?

Acum doi ani, imi pare, un jurnal de scandal inventă cea mai infamă pornografie : cu afișe mari, el anunța Capitalei și Țărei *Scandalul Doctoreselor !* și cu detalii scabroase, el povestea o întreagă fabulă : cum femeile unor distinși medici au fost prinse în flagrant delict de adulteriu, într'o casă de prostituțiune,—cum poliția a făcut o descindere, cum etc. etc.

Aceasta era o mișească invențiune, construită de sus până jos

Efectul acestor afișuri a fost monstruos.

Am văzut case în care nici odată nu intra un jurnal, alergând să cumpere numărul cu această poveste, —femei onorabile, doamne din înalta societate sorbeau cu nesățiu detaliurile obscene, cu care se zugrăveau pretinsele destăinuiri ; tirajul acestui jurnal s'a suit în ziua acea la mii și mii de exemplare.

Lumea era avidă de scandal—și acest ziar le servea unul !

Și dacă nu ar fi de cât atât ?

Dar, în general, ea este o Presă de șantagiū o presă revolver,—prin care unii nemernici 'ți pun în mână alegerea: onoarea saū punga !

Intrebarea, pe care cetățenii conșcii de importanța pe care Presa ar putea-o și ar trebui să o aibă în Stat 'și o pun, față de o asemenea stare de lucruri, este aceasta: Cum de poate trăi o asemenea Presă ? Cine o întreține ?

Sunt unele animale inferioare, care nu pot trăi de cât în mocirlă, într'un mediu abject,—acesta este mediul lor de viață

Scoase dintr'însul ele dispar și mor !

Tot astfel este și cu Presa română.

Ea este născută și întreținută prin mediul abject, în care ea se tăvăleşte : acesta formează mediul său de viață.

Nivelul nostru moral, nivelul nostru cultural este cauza eficientă și determinantă a Presei noastre de azi

O Presă serioasă, o Presă cu o judecată imparțială, o Presă formând cu adevărat o Putere ponderatoare în Stat, o Presă independentă nu poate trăi în România.

Sunt, însă, mulți, foarte mulți ani de a-

tunci, când un fapt analog se întâmplă într'un mic oraș din Elveția.

O doamnă, tânără, frumoasă și elegantă descinsese, într'o zi, la unul din cele d'intâi hoteluri din *Vesinet*, pe marginele încântătoarelor lac de Geneva.

Peste câteva zile, ea primi vizita unui domn gazetar : «știu, 'i zise el, pentru ce ați venit aici,—aveți întâlnire cu d-l X., dacă 'mi dați 500 franci voi tăcea, — dacă nu, o scurtă notiță va încunoștiința pe soțul d-v.

Doamna 'l congediă, indignată.

A doua zi, însă, o mică notiță o înștiința că infamul plan începea să aibă o execuțiune.

El anunța, într'adevăr, lectorilor că o doamnă misterioasă a descins în hotelul X, și că în curând detalii picante vor desluși cauzele aflărei ei în această frumoasă stațiune de iarnă.

Lectorii, văzură clar că în dosul acestei notițe se ascundea o încercare de șantaj—și *toți*—dar *toți*, înapoiară ziarul îndrăsnețului cavalier al condeiului.

Ziarul său trăise !

A doua zi, el nu mai exista — din lipsă de lectori.

Ori cine poate vedea deosebirea între cele două mediuri :

Un mediū sănătos expulșă parazitul care

voește să se altoească pe dânsul,—un mediū bolnav 'l cultivă și 'l înmulțește.

Cine compune acest mediū ?

Bărbații aū foarte puțin timp, chiar pentru a ceti Presa politică cotidiană.

Femeile sunt care citesc, care întrețin cu obolul lor această Presă imundă.

Ele ar putea face selecțiunea între ziarele care trec pragul casei lor, - ele ar putea interzice accesul Presei de scandal, și să nu admită la căminul lor decât presa serioasă.

Ele nu vād pericolul imens la care ele expun pe copiii lor.

Presă este ca otrava: ea se infiltră încetul cu încetul în organism ;—zi cu zi omul, femeea saū *copilul* iaū câte o mică doză—până când întregul organism este penetrat și corupt.

Hrăniți cu un asemenea aliment, băiatul saū fata nu vor mai putea, când vor fi maturi, trăi fără dânsul : el formează mediul lor de viață.

Și aci rolul social al Femeii române este hotărâtor : ea trebuie să facă alegerea neghinei din grăū, ea nu trebuie să încurajeze, saū să lase pe soțul ei să încurajeze, cu obolul său, gazetele imorale, care populează parterul Presei noastre. ¹⁾

¹⁾ Din *Cronica* din 8 Martie. 1905

Educațiunea Literară și Artistică

Educațiunea literară și artistică

Educațiunea literară și artistică *generală* a Femeii române este de sigur o simplă spoială,—Educațiunea ei literară și artistică *națională* este absolut nulă.

Ca bagagiū literar, cele mai multe, vorbesc de clasele superioare, aū câteva lecturi... copilărești saū triviale.

In vârsta lor fragedă, abia ajung la Teatrul lui Scribe saū la câteva poezii a lui Alfred de Musset,—odată însă măritate, ele se precipită pe *Demi-Vièrges* a lui Marcel Prevost, pe *Nana* a lui Zolla, — etc. și cele din clasele de jos pe abjecțiunile lui Paul de Kock.

Puține au avut curajul să infrunte pe Lamartine, Victor Hugo, Schiller, Lessing, Goethe, etc., autorii clasici ai literaturii franceze saū germane.

Și dacă treceți la literatura națională, afară de câteva poezii pe care le invață *silite* in școală, ele nu cunosc nimic din frumoasa noastră literatură: Aristia, Văcărescu, He-

liade, Bolintineanu, Alexandri.— Eminescu, chiar, le sunt complet necunoscute.

Şi dacă de la literatură trecem la arte, aci ignoranţa Femeii române se trădează prin crutele ce atârnă pe pereţii ei şi pe care ea le a plătit, adesea ori, cu preţuri fabuloase;—ea se trădează prin amenajamentul interior al apartamentului ei.

Aci ar trebui să prezide exclusiv gustul femeii,—aci ar trebui să se exercite talentul ei, ea ar putea, aci, da drumul inimei ei: de a pregăti un culcuş dulce, în care bărbatul, obosit de lupta zilei, să vină să afle odihna morală.

În locul talentului Femeii, se exercită însă talentul tapiţerului,—adică al unui om străin, ordinar, lipsit de ori-ce gust estetic,—şi neaducând în opera sa nici un sentiment.

Ori, rolul femeii, şi pe terenul literar ca şi pe terenul artistic, este imens,—este determinant chiar.

Ocupaţiunile multiple şi urgente absorb toate clipele timpului bărbatului, el nu poate nici citi, nici chiar privi.

El nu are timpul de a citi romanul zilei, —poeziile zilei,—el nu are timpul de a vizita şi cerceta expoziţiunile artistice.

Astăzi, femeii revine această datorie.

Ea trebuie să ocupe orele, când bărbatul

său este în focul luptei pentru viață, cu spicuirea spiritului zilei ; ea trebuie să citească toate cărțile zilei, străine sau române,—ea trebuie să viziteze expozițiunile,—ea trebuie să ia, într'un cuvânt, sub ocrotirea ei morală literile și artele.

Literile și artele nu trăesc de cât atunci când găsesc lectori și cumpărători.

În zadar un autor sau artist pune el tot focul sufletului său în opera sa, în zadar face el să treacă într'însa scânteia divină a geniului său,—dacă nimeni nu o citește, dacă nimeni nu o cumpără, opera sa se va acoperi de praf, iar geniul său artistic va peri innăbușit, din lipsă de aer.

Trebuie, dar, să dăm, și în această privință o nouă direcțiune Educațiunei Femeii române.

Trebuie, mai întâi, să o facem să prefere bucuriile spirituale, bucuriilor materiale,—o bună lectură, unei toalete izbutite.

Al doilea, trebuie să o deprindem, să o învățăm să vorbească, să armăm mintea ei cu cunoștințe utile, care pot servi de fond conversațiunei ei, și înlocui babinagiul insipid la care ea se dedă astăzi.

Trebuie să o facem să iubească și să stimeze limba și literatură românească ; trebuie ca, sub farmecul accentului ei melodios, «dulcea limbă românească», «ce noi cu drag

grăim», să se afineze, să ajungă la acea perfecțiune armonioasă, la acea limpeziciune pe care am cunoscut'o în gura mamelor noastre, nefranțuzite încă.

Trebue ca ea să iubească a ceti românește,—trebue ca autorul român să știe că o pera lui va fi citită și apreciată, de judecători dreپți și inteligenți,—că marfa lui va găsi cumpărători.

Trebue ca artistul, pictor sau sculptor, să știe că expozițiunile sale vor fi vizitate, că operile lui vor fi cumpărate, de persoane cunoscătoare, că intr'un cuvânt, silințele lui vor fi încoronate de succes, că el va găsi în vârful daltei său penelului său, pâinea zilnică,—că nu mizeria neagră va fi răsplata devotamentului său.

Că doamnele române vor preferi un ta bloă modest. dar eșit din pana unui Român, unei crute sau chiar unei opere de valoare străină.

Și în această privință, Femeea română ar putea face mult,— ar putea face tot, pentru ridicarea nivelului moral și intelectual al Națiunei.

Acea ce 'i trebue, aceea ce 'i lipsește este sentimentul rolului social ce ea este chemată să joace în sânul Poporului român ¹⁾.

¹⁾ Din *Cronica* din 2 Martie 1905.

Educațiunea economică

Educațiunea economică

Omul naște *nudus in nuda humo*: pentru a satisface trebuințele sale varii și din ce în ce crescânde—in raport cu civilizațiunea, el nu are alt mijloc de cât *munca*.

Prin *muncă*, el smulge, din Natură, unul câte unul lucrurile inanimate, — el domesticește pe cele animate, ele subordonă, capriciului și voinței lui, forțele vegetative ale solului, căderile de apă,—până și lumina și căldura Soarelui.

Prin *muncă*, dar, el crează toate utilitățile, — el *proluce* toate bunurile, — de care el are nevoie spre a satisface trebuințele sale.

Obligațiunea de a *produce* aceste bunuri —cade în Rolul social al Bărbatului.

Lui incumbă datoria de a intra în război cu Natura, cum zice Karl Marx, — de a cuceri din sânul ei toate bogățiile, de care el are trebuință.

A produce, însă, bunuri nu este scopul

final al activității omului: ci a fi *consumate*, adică aplicate la trebuințele noastre.

Consumațiunea bunurilor formează coroana arborelui economic, cum zice Walker, ale cărui rădăcini sunt producțiunea, iar trunchiul și crăcile, circulațiunea și distribuțiunea acestor avuții.

Fără consumațiune, nici producțiunea nu ar fi posibilă: bunurile s' ar ingrămădi unele peste altele, — nimeni nu le ar cere — ele nu ar mai avea nici o valoare, — producțiunea nu ar mai avea nici un scop.

Importanța dar a fenomenului consumațiilor bunurilor este determinantă, pentru însăși viața economică a omului.

Consumațiunea ordonează producțiunea : ea îi indică și felul bunurilor ce ea are să producă și cantitatea lor.

Ea este ca o mașină pneumatică, care absoarbe mărfurile produse, care face vidul economic, pe care producțiunea trebuie din nou să 'l umple.

Ei bine ! această imensă funcțiune economică este, prin natura și prin organizațiunea noastră socială, întreagă deferită *Femeii*.

Femeea presidă exclusiv la exercițiul acestei funcțiuni.

Consumațiunea bunurilor, în general, este individuală : fiecare familie consumă în in-

teriorul casei ei bunurile pe care tatăl de familie—albina producătoare—le a cules din afară; femeea procede la orânduirea casei, la distribuțiunea bunurilor și la consumațiunea lor.

Cine dar nu înțelege că, în această funcțiune, femeea joacă un rol hotărâtor pentru prosperitatea sau ruina micii economii domestice?

În zadar, bărbatul ar aduce din afară bunuri, —în zadar, el ar munci și produce,—dacă femeea *risipește*, el, sărmanul, ca și Sissiphe, nu ar face decât să urce pe stâncă petrele, care din nou s'ar rostogoli peste capul lui!

O femeie econoamă, ordonată în rolul ei, produce, *efectiv*, îndeplinește efectiv un rol economic considerabil,—câci zice un proverb italian : *molti pochi farrano un assai!*

A face dar Femeea conscientă de rolul său economic,—a'i arăta că prin diviziunea ocupațiilor, care stă la baza ordinii sociale, societatea i-a deferit o mare și nobilă misiune de îndeplinit,—aceasta trebuie să fie Educațiunea ce Femeea română cată să primească.

În locul dar al revendicațiilor feministe,—al revendicațiilor de drepturi egale,—adică al confuziunii rolurilor între cele

două sexuri, trebuie, din contra, să asemănăm fiecărui sex rolul său, și să'l facem conștient de datoria lui de a'l îndeplini.

Și de oarece nimic nu este nou sub soare, — nu trebuie să credem că această chestiune a revendicărilor feministe aparține numai timpului nostru, — că noi am inventat'o!

Nu, — căci femeile în toate timpurile, din antichitate și până azi, au fost împinse de orgoliul de a dovedi omenirii că și ele sunt capabile de a îndeplini, — chiar cu mai mult succes de cât bărbații, — diversile funcțiuni sociale, economice și politice ce aceștia exercită, — adese ori — este adevărat — foarte rău, — în Stat !

Pretențiunile lor au fost combătute de unii, ca Aristophane, sub forma satirică, — de alții — ca Xenophonte, sub forma judecăței filosofice.

Astfel, Aristophane, în *Adunarea Femeilor*, ne spune că femeile atheniene sătule de modul de guvernare al bărbaților și neprevăzând nici o ameliorațiune în condițiunea lor, s'au conjurat să pună, ele, mâna pe Putere.

Pentru acest scop, ele s'au travestit, s'au îmbrăcat cu mantiile soților lor, au încălțat imineii lor laocooniani, și au pus barbe false, și luând toiagul bărbaților lor, ele s'au

furișat, una câte una, pe Pnyx, unde se ținea adunările Areopagului,

Aci, cea mai deșteaptă dintre ele, capul conjurațiunii — Proxagoras, — luând cuvântul, le zise :

«Oh ! Cetățeni Atheniani !

«Afacerile acestei țări mă interesează tot atât cât și pe voi. Mă intristez, mă indignez când văd cum totul merge în Republică. În capul său nu văd de cât răi cetățeni : dacă unul dintre ei este cinstit într'o zi, el este neonest în zece zile.

«Dacă recurgem la un altul, acesta va fi și mai rău. Cu ideia voastră tristă va fi cu neputință a vă da un consiliu. Dacă cineva este bine dispus pentru voi, el nu vă inspiră de cât neîncredere ; un altul vă vrea răul, 'l imbulziți cu rugăminte.

«A fost un timp când nu aveam nici o Adunare : Argyrius trecea de un om rău, —(el fusese condamnat la Lemnos) : dar avem unul azi și acel care s'a vândut drept bani numai incetează cu elogiile lui, — iar acela, care nu a primit încă nimic, declară demn de moarte pe ori cine trafică voturile lui !

«Tu popor, continuă ea, — ești autorul rău lui : în timp ce voi prelevați din tesaurul public salariul vostru și fiecare în particular nu are în vedere decât propriul lui in-

teres, Statul târăște piciorul ca Eschinos (un schiop).

«Dar, dacă mă credeți pe mine, puteți încă să fiți scăpați: *abandonati femeilor afacerile publice*, precum le încredințați intențența și administrațiunea caselor voastre.

«Ele valorează mai mult de cât noi (să nu uităm că Proxagora este travestită în bărbat) și o dovedesc :

«Nu este nici una, care să nu spele lâna cu apă caldă ! (*ar trebui apa rece*), după vechiul obicei.

«Nu le veți vedea încercând nici o inovațiune.

«Dacă dar Athena ar avea înțelepciunea de a le imita, în loc să se ingenieze în sterile inovațiuni, salutul său nu ar fi oare asigurat ? :

«Ele fac fripturile șezând.— ca altă dată.

«Ele poartă sarcinile pe cap,—ca altă dată.

«Ele celebrează Thesmophoriile,—ca altă dată.

«Ele fac prăjiturile,—ca altă dată.

«*Ele necajesc pe barbații lor*,—ca altă dată

«Ele...

«Ele și iaă micile delicatese, în ascuns, ca altă dată : le place vinul curat, — ca altă dată,—etc.

«Lor dar cetățeni trebuie să le încredințăm Republica, fără discuțiuni zadarnice, fără să ne întrebăm cum ele vor lucra.

«Să le lăsăm, pur și simplu, Puterea și să ne gândim numai la aceasta : mai întâi, ele sunt mame și vor cruța viața soldatului, și apoi cine mai bine de cât mama va ști să aibă grijă de proviziuni?

«Pentru a-și procura bani, nu aũ ele resurse infinite?

«La Putere ele nu se vor lăsa amăgite, căci ele sunt experte în tot felul de înșelăciuni!

«Ași mai avea multe de zis, — dar conchide Proxagoras, urmați consiliile mele, și veți avea multe zile fericite» !

Adunarea, ne spune Aristophane, a aprobat prin aclamațiune propunerea celebrei conjurate și a încredințat Statul, conducerii lor.

Și care este forma de guvernământ pe care ele aũ inventat'o?

Comunitatea bunurilor și a femeilor !

Dar să lăsăm pe Aristophane și să trecem la Xenophonte.—tabloul, ce el zugrăvește, de aceea ce trebuie să fie viața conjugală, țel final al femeii,—este făcut cu pană de maestru : el trebuie să fie și azi viu în mintea și în inima oricărei femei, — il daũ de model Femeii române.

«Când soția mea, povesti un oare care Ischomachus lui Socrate, se mai familiarizase cu mine, și intimitatea îi dăduse curajul de a-mi vorbi mai liber, îi făcui cam următoarea întrebare :

«Spune-mi, femeie ! început-ai tu să înțelegi pentru ce te am ales eu și pentru ce rudele tale te au dat mie?... Dacă divinitatea ne va da copii, ne vom chibzui împreună a'i crește, cât se va putea mai bine. Căci va fi pentru noi o bucurie comună, când vom găsi în ei sprijin și ajutor pentru bătrânețele noastre.

«Dar - de astăzi, deja, această casă ne este comună. Eu tot ce am, 'l pun în comun, căci și tu ai pus deja în comun tot aceea ce ai adus. De azi înainte nu trebuie să mai socotim cine a adus mai mult de cât celalalt, dar trebuie să ne pătrundem bine de aceasta: că acela dintre noi care va *administra mai bine bunul comun* - va aduce cel mai mare - cel mai precios aport.

«La aceste cuvinte, Socrate, (continuă Ischomachus), femeia mea mă întrebă: Cum te voi putea eu ajuta ? De ce sunt eu capabilă ? Totul nu repauză pe tine ? Mama mea 'm'ia zis că misiunea mea este de a mă purta bine.

«Da, - în numele lui Jupiter !, îi zisei -

și mie tatăl meu 'mi-a spus același lucru, dar, este de datoria unui om și unei femei — cari se conduc bine, *de a face astfel ca aceea ce ei au sa-l facă să prospere, cât se va putea mai bine, și ca să dobândească și alte lucruri noi, — prin mijloace oneste și juste.*

«Zei 'mi par că au cugetat bine, când au imperechiat pe bărbat și pe femei pentru cel mai înalt folos comun. *Binele familiei și al casei cer ocupațiuni în afară și în launtrul casei.*

«Or, divinitatea a apropiat deja natura femeii pentru *grijile și ocupațiunile interioare* și pe aceea a omului, *pentru grijile și ocupațiunile din afară.* Frigul, căldura războaiele, corpul omului a fost pus în măsură de a le suporta ; pe de altă parte, divinitatea a dat femeii aplecarea și misiunea de a lăpta pe noii născuți ; tot ea este însărcinată a veghea *asupra proviziunilor*, pe când omul este însărcinat a respinge pe acei ce ar voi să'i vatăme.

«Cu toate acestea, este printre funcțiunile tale una, care socotesc că nu'ți va place tocmai : cea de a îngriji pe unul dintre sclavii tăi, când el va cădea bolnav ; tu trebuie prin îngrijirile tale — datorite tuturor — să veghezi la însănătoșirea lui.

«In numele lui Jupiter, zise femeea mea — nimica nu'mi va fi mai plăcut de oare ce, însănoșit prin îngrijirile mele, ei au să-mi fie recunoscători și 'mi vor dovedi un mai mare devotament ca in trecut.

«Acest răspuns mă încântă — continuă Ischomachus și 'i zisei : tu vei avea și alte griji și mai grele a îndeplini : când dintr'o sclavă incapabilă de a toarce, tu vei face o bună lucrătoare, când dintr'o intendentă sau dintr'o lucrătoare incapabilă, vei fi făcut una inteligentă, capabilă, devotată.

«Iar farmecul, cel mai dulce va fi când — devenită mai perfectă decât mine, tu mă vei fi făcut sclavul tău, când in loc să te temi că cu vârsta vei perde, in casa ta, din considerațiunea ce ai, tu vei avea incredințarea că îmbătrânind, vei deveni pentru mine o soție mai bună încă,—pentru copiii tăi o mai bună mamă,—o mai bună gospodină pentru casa ta,—o stăpână mai onorată. Căci frumusețea și bunătatea nu depind nici de cum de tinerețe : virtuțile numai le fac să se înalțe in ochii oamenilor 1)».

1. Din *Cronica* din 6 Martie 1905.

Educațiunea morală a femeii

Educațiunea morală a femeii

A *iubi*,—a iubi pe soțul său,—a iubi pe copiii săi și pe frații săi, a iubi pe părinții săi,—a iubi pe aproapele său,—a iubi Patria și Neamul său,—a iubi și suferi chiar pentru Popoare îndepărtate, în restriște, pentru oameni morți în războaie, în naufragiu, în cataclisme, ca cel din Martinica, — sau în inundațiuni, ca cele din Murcia, — Iubirea — trebuie să formeze aerul ambiant al Femeii, oricine pătrunde, cu aceste deosebite titluri, în atmosfera ei, trebuie să fie pătruns, în grade diverse, de razele de căldură ce vor emana din inima și din sufletul ei.

Ei bine! acest sentiment, care face decorul Femeii, care explică existența ei morală,—care determină Rolul ei social,—care face dintr'însa nu numai generatoarea și continuatoarea speciei, dar pârghia morală a ridicării societății, acest sentiment atât de înalt și de sublim se pare, că Femeia română începe să'l uite sau chiar să'l *disprețuiască*

Acest sentiment este atât de firesc, încât legiuitorii—până acum—nici nu s'au preocupat de el, — el începe însă a deveni atât de rar, chiar aiurea, în cât acei ce se interesează la consolidarea familiei și a societății nu ezită a sfătui pe legiuitor să facă dintr'însul—o obligațiune pozitivă.

«Soții, zice într'adevăr art. 194 C. civ., și datoresc unul altuia credință, sprijin și ajutor».

Legiuitorul nu vorbește așa dar de iubirea, care trebuie să fie cauza și imboldul căsătoriei, cimentul ce va topi *in carne uno* pe cei doi soți, — pentru că el presupune că ea există, — că fără ea, căsătoria nu s'ar fi contractat.

Legiuitorul nu se preocupă de cât de obligațiunile care decurg din faptul căsătoriei, — și printre ele, el nu sancționează decât *credința, sprijinul și ajutorul*, ce soții își datoresc.

Iată de ce Paul Hervieu ar voi ca legiuitorul *sa oblige* pe soți și *a se iubi*, — să facă din lipsa de iubire o cauză de rupere a căsătoriei!

Imperiul și acțiunea legii expiră, însă, la suprafața Sufletului individului, — ele nu pătrund și nu pot opera asupra interiorului Inimei și Sufletului acestuia.

Numai educațiunea poate influența, în bine sau în rău, modifica, ameliora sau scâlția această parte atât de impresionabilă a ființei noastre.

Educațiunea joacă un rol determinant în formarea omului de azi: sunt cîte ascunse, colțuri nevăzute în Eul nostru, unde nu pătrund razele legii,—unde nu pătrund de cît razele convingerei intime.

O privire asupra societății noastre ne va dovedi absența acestei educațiuni la Femeea română.

Căsătoriile, în general, se contractă la noi fără ca iubirea să le prezide: nici soțul nu aduce soției lui o scîntee de iubire, — dar nici soția nu i va da o licărire măcar din această flacără divină

Și unul și altul cîntăresc și măsoară avantajile *materiale*, ce ei vor culege din această împreunare.

Soțul suputează influența politică, veniturile, capitalurile, într'un cuvînt *profitul*, ce el va trage din această căsătorie, — iar soția se gîndește la traiul, la luxul, la echipagiile, la toaletele, la balurile, la voiajurile, etc., ce ea fie cu zestrea ei, fie cu veniturile bărbatului său, va putea să guste în viitor

Nici unul, nici altul nu aduc acea încredere în sine, în energia, în curajul lor de luptă: bărbatul în forul public, — soția în forul interior al casei.

Lași, și unul și altul, — ei nu se reazimă decât pe prevederea și economiile ce părinții fetei au putut realiza, pentru a le asigura lor un trau fără muncă și fără riscuri.

Ori, *cesante causa, cessat effectus!* Când micul tezaur adunat, picătură cu picătură, de sărmanii părinți a dispărut în jocul de cărți al soțului și în toaletele și luxul desfrânat al soției, — atunci căsătoria se dissolvă, cei doi soți se despart, precum se desparte fructul putred de arborele ce 'l a purtat, până acum.

Copii rămân pribegi, — fără tată și fără mamă, — soțul devine stâlp de club sau de cafenea, iar soția oaspetea săleii *Pașilor pierduți* și a *Femeilor pierdute!* a Palatului de Justiție, sau victima stradei și a caselor de prostituție.

Iată priveliștea ce ne infățișează societatea noastră: de sus și până jos.

Și jos, ca și sus, divorțul este tot atât de frecuent.

În contra acestei stări de lucruri, care minează la baza sa societatea, care face din

violarea primei datorii morale și legale — din călcarea fidelității ce soții și datorează — un obicei general al nostru — nu se operă nici o reacțiune.

Nici femeea care se căsătorește fără amor, —nici femeea care divorțează,— nu întâmpină în societate nici un frâu : ea este tot atât de bine primită azi — la brațul unui nou bărbat său chiar al unui amic!—precum ea era erī, la brațul primului său bărbat.

Această impunitate, de care femeea imorală se bucură în societate, o incurajază a lega și deslega legăturile sale, cu cea mai mare ușurință și fără nici o reflecțiune.

Dacă din contră, femeea ar ști, că dincolo de călcarea obligațiunilor sale morale și civile, există nu numai închisoarea, — care acum nimeni nu o mai reclamă— dar disprețul societății,—că ea de azi înainte va fi considerată și tratată ca un paria, ca o ființă infecțioasă, ce târăște după sine microbul vițiului, atunci ea s'ar gândi de două ori decât să păcătuiască odată.

Dacă corpul nostru social ar fi sănătos — dacă el, dela sine, ar expulza dintr'insul toți fermentii cei răi, ce o disolvă, dacă în societate s'ar stabili o linie de demarcațiune severă peste care femeea care a jonglat cu

Iubirea, care a călcat în picioare sfintele sale datorii— ar ști că nu mai poate trece, — atunci multe căsătorii ca cele de azi nu s'ar mai face — și nici multe divorțuri, ca cele de azi, nu ar mai avea loc.

Totul ar reintra în ordine,—curentul social ar reveni în văgășiul său, — el și-ar urma mai departe cursul,—liniștit și drept, —dând astfel societății o bază solidă, —o familie cinstită și durabilă.

La acest mare rezultat însă nu se poate ajunge decât iarăși prin educațiune ¹⁾.

1. Din *Cronica* din 7 Maiu 1905.

Educațiunea socială

Educațiunea socială

Când Istoria va face inventariul gândirilor, invențiunilor și rezultatelor obținute în Secolul XIX, în fruntea lor, a tuturor, va apare ca cea mai strălucită, mai durabilă și mai utilă cucerire a acestui secol, conceptul pe care omul a ajuns, în fine, să 'și'l facă despre obligațiunile lui sociale.

Ideea «solidarității sociale», adică a unei obligațiuni sociale, generale, și reciproce între toți membri aceleiași societăți, este astăzi definitiv dobândită omenirii.

Nici un filosof — nici un om politic— nu o poate exclude din speculațiunile sau reformele sale.

Ea constituie punctul de la care pleacă și țelul către care tinde de azi înainte mintea omenească.

Victoria nu a fost, însă, ușoară,—deși soluția era atât de aproape.

Gândirea omului, într'adevăr, a fost, în decursul timpului, scoasă din calea înțe-

leaptă pe care Platon i o indicase și atât de învălmășită de ideile false și preconcepute, ce veacuri peste veacuri au grămădit în jurul ei, încât a trebuit ca amenințarea unei puternice zguduirii să o deștepte din amorțirea și rătăcirea, în care ea se complăcea.

Teama numai de o nouă revoluțiune socială,—poate mai intensă și mai crudă decât toate câte au precedat'o—a silit pe om să și scrute conștiința și să se întrebe, dacă, în sânul actualei societăți totul este pentru cel mai mare bine al tuturor.

Răspunsul nu este greu de găsit.

În mijlocul unei civilizațiuni tot mereu crescânde—tot mai mult strălucitoare, plângerile. revendicațiunile devin, din ce în ce, mai intensive, mai asurzitoare.

Este oare aceasta, pentru că starea claselor suferinde a devenit mai rea decât înainte ?

Nu—totul în jurul nostru o atestă.

Dar, pentru că conceptul nostru social s'a schimbat înălțându-se : cei ce suferă—pot acum 'face să se auză glasul lor — iar cei către cari ei se adresă sunt mai bine pregătiți și mai bine dispuși a le da ascultare.

Din această apropiere—din acest examen

de conștiință și ciocnire reciprocă a țîșnit noua idee socială: *ideea solidarității sociale*.

Înainte de a vedea în ce ea consistă— și cari sunt metodele și mijloacele—prin care ea se poate realiza—să ne dăm bine seama de ideile ce au precedat-o.

Numai astfel vom putea însemna diferența ce le separă și importanța acestei diferențe.

Divinul Platon, pentru a stabili armonia generală în societate, a proclamat ca principiu suprem — Principiul *Unității* sociale: adică desființarea tuturilor intereselor individuale și a cauzelor ce le determină, pentru a nu lăsa să subsiste de cât unul singur: *Interesul comun*, în care interesul fiecăruia să se confunde cu interesul tuturor, căci numai astfel *Binele public va fi binele fiecăruia*, — *Răul public va fi răul fie-căruia*, — fericirea sau nenorocirea unui singur cetățean va atinge pe fiecare, ca propria lui fericire sau nenorocire.

«Atunci, zice el, Statul va fi ca un singur om: când degetul nostru a primit o rană oarecare, mașina întregă a corpului și a sufletului, - a cărui *Unitate* este opera principiului suprem a sufletului însuși, — încearcă o senzațiune și întregă suferă de răul uneia

din părțile sale ; de aceea și zicem de un om : «ca'l doare degetul».

Principiul *Unității* sociale, care formează baza filosofiei lui Platon, atât de sublimă, nu a fost înțeles de Aristot, discipulul lui—care 'l a confundat, cu principiul *Uniformității* sociale, adică al cristalizațiunii societății în clase sau caste, ca în India sau China, principiu formal combătut și respins de Platon în *Republica* sa ideală.

Christianismul a pus în *Ideea de caritate* idealul social :

«Ori cine va da la unul mai mic decât el numai un pahar cu apă nu'și va aștepta răsplata», și «să nu știe stânga ce dă dreapta» etc.

Dar, cine nu vede că caritatea este insuficientă a vindeca ranele sociale ? ea face, într'adevăr, abstracțiune de legătura intimă ce strânge pe toți oamenii în societăți și *de obligațiunile* lor respective—ca membri ai acestor societăți. Christianismul abandonează totul în lumea aceasta unui sentimentalism fără nici o sancțiune; mai mult încă, conștiu de insuficiența lui—el e silit să laude mizeria—și să recomande îndurarea.

Pasiunea, suferința, este misterul suprem al Creștinismului :

«Fericii cei ce plâng».

«Fericii cei ce suferă persecuțiunea pentru justiție.... ; voi veți fi fericiți când oamenii vă vor blestema și vă vor persecuta».

«Veniți la mine voi toți câți plecați grumazul sub jug—și vă voi însufleți».

Bossuet, cel mai ilustru reprezentant al Politicii creștine, nu găsește alt corectiv al mizeriei omenești decât bunătatea, blândețea și sollicitudinea Regelui pentru cetățeni, —iar acestora el le recomandă, cu candoare —răbdare, post și rugăciuni.

«Arareori, zice un distins critic, d. Denis (*v Bayle et Jurieu*, pag. 67) se văzu mai puțină grijă de drept și de umanitate decât în secolul al XVII. Totul era sacrificat Statului, gloriei Regelui sau mai știu eu cărei regule sau discipline».

Din contră, filosofia secolului XVIII este pătrunsă de *umanism*, însă de un *umanism unilateral*, — de *individualism*.

«Fă altuia aceea ce tu ai vrea ca el să-ți facă ție» iată, zice Voltaire, —singura lege fundamentală și nestrămutată», — «singura care nu poate fi smulsă din inima omească».

Însă, *Filosofia umanitară* «*Filosofia dreptului natural*», a secolului XVIII, nu s'a putut ridica peste conceptul «*Individului*».

Atât Voltaire — cât și Enciclopediștii, atât Rousseau cât și Kant — atât Phisiocrații cât și Economisții nu au putut se degajeze o «*idee socială*», — «o privire de a întregul a societății».

Și unii și alții s'au mulțumit se proclame *dreptul natural* și innăscut al individului la libertate, ca un drept inalienabil și inviolabil.

Consecințele acestei filosofii au fost incalculabile.

Organizațiunea socială feudală — clădită cu atâtea trude, lacrimi și injustiții, — fu, din temelii, surpată de marea Revoluțiune franceză.

Noaptea, din 4 August 1789, fu încoronarea și apotheosarea Filosofiei din sec. XVIII.

«Această noapte, zice Mignet, pe care un inamic al Revoluțiunii a numit'o sfânta Barthelemy a proprietăților, fu mai ales sfânta Brathelemy a abuzurilor.

«Ea mătură dărămăturile feodalității, ea eliberă persoanele de restul de servitudine, pământurile de dependența seniorilor, proprietățile roturiere de predăciunile vânatului și de exacțiunea dijmelor.

«Distrugând justițiile senioriale, resturile puterilor private, ea conduse la regimul puterilor publice.

«Distrugând venalitatea sarcinilor magistraturei, ea deschise calea justiției gratuite.

«Ea fu trecerea de la o ordine de lucruri, unde totul aparținea particularilor, la o alta unde totul trebuia să aparțină Națiunii.

«Această noapte schimbă fața Regatului, ca făcu pe toți Francezii egali; toți putură să ajungă la funcțiunile publice, să aspire la proprietate și să exercite orice industrii.

«In fine, această noapte fu o revoluțiune tot atât de importantă, ca și insurecțiunea dela 14 Iulie, a cărei consecință ea era.

«Ea făcu pe popor stăpân pe societate, precum cealaltă l'a făcut stăpân pe guvern, și ea permise a prepara noua Constituțiune distrugând pe cea veche».

«Noaptea din 4 August 1789, scrie la rândul său Camil Desmoulin în *le Vieux Cordelier*, este cea care a suprimat metrisele, jurandele și privilegiile exclusive.

«Va merge să facă negoț în Indii cine va voi. Va avea prăvălie cine va putea. Patronul croitor—patronul cismar, patronul bărbier vor plânge, dar calfele lor se vor bucura.

«In mansarde va fi iluminăție.

«Oh ! noapte fericită, pentru comerciant a cărui libertate a comerciului este asigurată — fericită pentru muncitor a cărui industrie este liberă».

În locul îngrădirilor elaborate de Evul mediu — în jurul individului și al claselor sociale — intră deci *libertatea, sub toate formele ei*: libertatea persoanei, libertatea Proprietății, libertatea muncii, libertatea conștiinței, libertatea cuvântului etc.

Ori, vechia societate prezintă o adevărată cohesiune : individul era grupat în corporațiuni, jurande, metrise. sau în clase : nobili, clerici, burghesi.

Între membrii fie cărui grup sau clasă, exista o intimă legătură — o solidaritate de interese și de clasă : ei 'și datorau și 'și dau, unii altora, sprijin și ajutor.

Cu abolițiunea lor, societatea se disolvă, se fărâmițește într'un furnicar de individe, fără nici o legătură între ele — fără nici un interes sau ideal comun.

Și aceea ce este și mai grav — este că pe când libertatea, în genere, își ea avânt sub toate formele, numele și nuanțele posibile și imaginabile — singura libertate interzisă, proscrisă chiar de noul spirit, fu libertatea de asociațiune. (V. legea franceză din 14—17 Iunie 1791).

Spiritul Revoluțiunii franceze se lăți în lumea întreagă și azi nu este națiune civilizată, care se nu și fi modernizat sistemul său politic și economic după datele și rezultatele ei.

Ideea dominantă și fundamentală a acestui nou sistem este coprinsă în următoarea propozițiune formulată de Kant :

Dreptul unic, original, pe care fiecare îl posedă numai prin faptul că el este om, este acela de a se aparține lui însuși, de a fi propriul său domn : libertatea într'un cuvânt.

Libertatea este fundamentul Dreptului și al Moralei, — Dreptul regulează usagiul ei extern, iar morala pe acel intern, de unde, singura misiune pe care societatea și organele ei o au este de a asigura exercițiul acestei libertăți : die Rechtssicherheit.

Rezultatul aplicațiunii acestui sistem a fost deslănțuirea unui crâncen război între oameni: *bellum omnium in omnes*, o luptă pentru existență, — *struggle for existence* fără scrupul și fără seamăn — *struggle for life*.

Intr'adevăr, Philosophia individualisată a secolului XVIII a găsit un ecou imediat, atât în theorie cât și în practică.

Pe de o parte, Economiiștii, începând cu Phisiocrații și cu Adam Smith, Ricardo, J. B. Say, Bastiat etc., s'au proclamat partizani ai noii doctrine, iar oamenii de Stat și toate instituțiile, în primele trei quarturi a secolului XIX, au fost pătrunse de cel mai pur individualism; excesele noului sistem nu întârziară a da roade—roade amare.

Rând pe rând, Simonde de Sismondi în Franța,—I. G. Fichte, Adam Müller, Bernhardt, List, în Germania,—James Lawderdale în Anglia,—H. C. Carey, în America, au denunțat noua filosofie ca un agent disolvant și morbid al societății.

Acela, însă, care s'a ridicat până la adevăratul concept social — la idealul moralei sociale, a fost St. Simon.

Deja în *Sistemul său industrial*, St. Simon pune ca țel societății—«ameliorațiunea cât mai curând posibilă a soartei clasei care nu are alte mijloace de existență decât munca brațelor».

În «*Noul său Christianism*», însă, preocupat a pune bazele unei noi Religii—unui nou Christianism, St. Simon proclamă că «Religiunea însăși trebuie să conducă societatea către marele scop al ameliorațiunii celei

mai repezi a soartei clasei celei mai numeroase și celei mai sărace».

În această stare erau spiritele, deja înăsprite contra durei doctrine individualiste, când, către a doua jumătate a secolului XIX, apărură celebra teorie a «*Selecțiunii naturale*»; cu dânsa Individualismul dobândește o nouă strălucire.

După această teorie, — om, animal sau plantă, în virtutea numai a propriei sale legi de conservare și de dezvoltare, tinde a-și lua un loc sub Soare și a-și-l păstra.

La ospățul comun ne fiind, însă, loc pentru toți, — de oarece după Malthus mijloacele de existență se înmulțesc în proporție aritmetică pe când, oameni, animale sau plante, în proporție geometrică, — trebuie fatalmente să izbucnească între ei un războiu, un proces de eliminațiune și de exterminațiune.

În această luptă, acele individe vor triumfa, care vor fi prevăzute cu calități speciale ce le fac mai apte, le armează mai bine pentru felul de luptă, ce ele au de dat.

Rezultatul războiului va fi: păstrarea acestora și suprimarea individelor inferioare.

Acesta este fenomenul *selecțiunii natu-*

rare, din care s'a dedus faimoasa *Teorie a Supraviețuitorului*.

Dacă dar ne aflăm în fața unui fenomen natural — ale cărui consecințe sunt ineluctabile—cea mai bună politică de urmat este tot : *laissez faire, laissez passer, le monde va de lui—même*, inventată de Fisiocrați și profesată de întreaga Filosofie a secolului XVIII și de primii economiști.

Omul, intervenind, nu va putea decât să turbure ordinea naturală a lucrurilor.

Grație *selecțiunii* pe care natura o face, în mod fatal, printre noi, societatea se epuizează : — pe zi ce trece — elementele, ce o compun, prezintă din ce în ce mai multe garanții de durată și de ameliorațiune, de oarece numai cele tari pot supraviețui.

Războiul civil,—dar—și moartea auxiliara lui —sunt adevăratele pârghii ale progresului social.

Cât de inumană este o atare filosofie, este ușor de văzut.

Acea ce, însă, este mai delicat și mai greu de dovedit—și acesta este meritul neperitor al secolului XIX, — este că ea este și eronată, în chiar principiul ei.

Fără a discuta meritul *theoriei* lui Linné, Buffon, Lamark, Wallace ori Darwin, cu

aplicațiune la animale și la plante, o stavilă de neintrecut se opune, după noi, la extensiunea ei la oameni, la societatea umană.

Să lăsăm că dintre toate animalele și plantele, trăind pe coaja globului, omul singur subordonă voința sa rațiunii.

Să lăsăm că omul singur are conștiință de responsabilitatea, ce decurge din faptele sale :

Dar omul este singurul animal perfectibil prin împreuna conviețuire cu semenii săi.

«Omul, zice cu drept cuvânt d. Th. Funk Brentano (v *L'homme et Sa Destinée* pag. IX) este o ființă sau dacă voiți un animal perfectibil prin acordul cu alți oameni».

«Nu ținem la expresiunea de animal, a-daogă d-l Brentano, pentru că nici o specie animală trăind în societate, vetebre, insecte sau molusce, nu se perfecționează prin faptul viețuirii în comunitate. *Acesta este propriu omului.* El se dezvoltă intelectualmente, moralmente și chiar fizicament pe măsură ce crește acordul său cu semenii săi; el depere și se degradă pe măsură ce această înțelegere diminuează: 'i lipsește ea cu desăvârșire, el redevine o bestie».

«Da, zisese deja Aristote, omul este un animal social— *zoon politicon* — prin excelență, el este mai sociabil decât albina, de

cât toate celelalte animale—cari trăesc împreună. Inșă Natura nu a făcut nimic în zadar, singur între animale, omul are usul cuvântului. . . pentru a exprima binele și răul moral și prin urmare, justul și injustul; ea 'i'a făcut numai lui acest dar prețios pentru că el exclusiv are sentimentul bine-lui și răului, justului și injustului și al tuturor afecțiunilor cari decurg dintr'ânsul».

Nu prin instinct, ca animalele, omul trăește în societatea altor oameni — ci sub imperiul naturei lui reflexe, omul caută societatea semenilor săi, căci el știe că ea este pentru el unicul său mijloc de conservare și *de perfecționare*.

«Acela care prin natura lui, zice tot Aristote, nu aparține la nici un Stat — la nici o societate, fără ca pentru aceasta el se poată acuza soarta, sau este mai mult decât un om sau este o ființă depravată, căreia 'i se poate aplica acest vers din Homer *«fără familie, fără legi, fără cămin*.

«Un atare om este rebel jugului, ca o pasăre de pradă; el este în război cu natura»

Toate aceste theorii, fondate pe analogii mai mult aparente de cât reale, nu au făcut decât să învălmășească spiritul omenesc — rătăcindu-l din calea dreaptă, adevărată și singură conformă naturei și menirei lui.

Un examen serios și adânc, însă, al organizației sociale, al felului de conviețuire al oamenilor în sânul ei,—al mobilurilor și aspirațiilor lor, a permis, cercetătorului atentiv, să descopere aceea ce era atât de aproape de dânsul:

Că din faptul împreunei lor viețuiri, oamenii contractă unii față de alții adevărate obligațiuni — obligațiuni sociale și *pozitive*, susceptibile de a fi prevăzute cu o sancțiune, iar nu numai simple obligațiuni morale.

În acest nou concept al vieții sociale stă azi, «*Ideea socială*»: ea este rezultanta unei legi universale— care guvernă toate corpurile și toate ființele, în spațiu și în timp : *legea solidarității*.

«Ich bin für mich da
«Die Welt ist für mich da
«Du bist für mich da!

«Iată, zice Jehring (*Der Zweck im Recht*, I p. 67), cele trei propozițiuni lapidare pe care repauză întreaga ordine a Dreptului,— și nu numai a Dreptului, dar întreaga ordine morală a lumii : viața noastră privată, viața noastră în familie, comerțul, societatea, Statul, comerțul internațional, raporturile

dintre popoare,—și nu numai cu cele existente dar și cu cele ce au dispărut».

Un fenomen social universal este acesta : nimeni nu poate trăi numai prin sine și pentru sine. Nu există om pe fața pământului—ori cât de mic și de inutil s'ar părea el, care să nu fie de un oare care folos omenirii.

Prin faptul numai că el vorbește, și tot îi face un serviciu : el conservă limba și ideile primite și le transmite urmașilor lui.

Nu odată însă leagănul celui mai mare om a fost în căminurile cele mai umile și cele mai sărace ;

«Femeea care a dat naștere unui atare om, care l'a lăptat și l'a îngrijit, a făcut omenirii, zice Jehring, (op. cit. pag. 78), un mai mare serviciu decât mulți Regi pe tronul lor».

Iată titlul de creditor al omului, trăind în societate, dar el nu este numai creditor—ci și debitor.

Obligațiunea lui este prețul, echivalentul tuturilor avantajelor ce el culege prin faptul conviețuirii lui cu semenii săi.

«Din momentul când, — a zis d-l Léon Bourgeois—*v. De la Solidarité* pag. 119—după alăptare — copilul se desparte definitiv de mama sa și devine o ființă distinctă, pri-

mind alimentele necesarii existenței lui din afară, el este un debitor social, el nu va face un pas, un gest, nu-și va procura satisfacțiunea unei trebuințe, nu va exercita una din facultățile lui născânde, fără a se împărtăși din imensul rezervoriu de utilități grămădite de omenire.

«Datorie, — hrana lui : fiecare aliment ce el va consuma este fructul unei lungi culturi, care de secole a reprodus, multiplicat, ameliorat, speciile vegetale sau animale, din cari el 'și va forma carnea și sângele lui.

»Datorie, — limbajul lui încă nehotărât, fiecare cuvânt care va naște pe buzele lui, el 'l va culege după buzele părinților sau maștrilor, cari ca și el 'l au învățat, și fiecare din aceste cuvinte conține o sumă de idei pe care nenumărații străbuni le-au acumulat și fixat».

Și atunci, când el va voi însuși să producă, datoria lui va crește încă, și mai mult:

«Datorie—și încă de o mare valoare--cartea și instrumentul pe care școala sau atelierul i le oferă ; el nu va putea nici odată ști câte efortări anterioare aceste două obiecte — atât de simple și de maleabile au costat. etc. etc. »

Și cu cât el va înainta în viață, cu atât

datoria lui va crește: datorie către acei ce au construit și pavat strada — au construit drumuri de fer, poduri, șosele, corăbii etc.etc.

«Datorie către cei morți, cari ne au lăsat moștenirea lor, — datorie către savanți, inventatori...». etc. etc.

Dar către cine vom achita noi această datorie?

Omenirea nu a muncit și suferit pentru a lăsa patrimoniul său nici unui individ, nici unui grup de invide—nici chiar unei sau mai multor generațiuni.

Ea s'a strădit și a economisit pentru toți acei ce vor fi chemați la viață.

Prin urmare, ne vom achita datoria noastră către contemporanii și către urmașii noștri.

Fiecare generațiune primește patrimoniul străbunilor săi—cu obligațiune de a 'l păstra și a 'l spori.

În mâna noastră, el nu este decât un depozit sacru—pe care fiecare generațiune 'l a sporit achitând datoriile ce o grevau față de antecessorii ei.

«Această lege a creșterii continui a bunului comun al asociațiunei formează, zice d. Léon Bourgeois, legea contractului între generațiunile succesive, precum legea schimbului de servicii și repartițiunea sarcinilor

și profitelor este aceea a contractului între oamenii aceleași generațiuni».

Prin faptul dar, al prezenței și viețuirii omului în societate, acesta contractă obligațiunea pozitivă, — nu numai de a conserva civilizațiunea din care el face parte, — dar încă de a contribui la dezvoltarea ei ulterioară.

Intr'adevăr — de a fi degajat acest nou element, meritul revine întreg acestui distins filosof și om politic francez, d-lui Léon Bourgeois, — obligațiunile pozitive se formează nu numai prin contracte, ci și prin *quasi-contracte*.

Acceptând să trăesc în societate și să particip la toate binefacerile vieței sociale, sunt, *ipso jure*, presupus că am acceptat și această îndoită obligațiune.

De îndată, însă, ce recunoaștem existența și legitimitatea obligațiunii sociale. ce pe fiecare dintre noi ne grevează, și admitem principiul repartițiunii ei între cetățeni, este evident. că legea pozitivă, care ar prevedea-o cu o sancțiune. nu ar comite nici o violațiune a libertății individuale.

În aceasta stă eroarea și exagerațiunea sistemului individualist: în a fi denunțat orice încercare de a face să triumfe și să domnească justiția între oameni, ca atenta-

toare la sacro-sanctul principiu al libertății individuale.

In ce măsură, însă, se vor împărți între individe aceste sarcini și avantajii ?

D-l Bourgeois crede că repartitiunea numai atunci va fi equitabilă când toți asociații vor fi considerați ca făcând parte din societate, cu *titlu egal*, adică cu titlul de oameni, având dreptul de a discuta și de a consimți; când nici un motiv de preferință sau de defavoare particulară nu va fi invocat, pentru sau contra nici unuia dintr'înșii pentru a mări sau diminua calitatea lor primitivă, titlul lor de contractanți.

Acest criteriu nu este, însă, suficient:

Nu se poate, într'adevăr, determina *à priori* și în mod matematic. cota parte pozitivă a fiecăruia în datoria și avutul social; se poate, însă, în mod negativ și pe cale de deducțiune, ști exact, când un individ sau o clasă au fost neîndreptățiți și asupriți, atât în repartitiunea sarcinilor cât și în aceea a profitelor sociale: aceasta ar fi când el sau ea nu au putut obține, la masa comună, nici măcar aceea ce, redus la cea mai simplă expresie, constituie, în starea unei civilizațiuni date, un minimum de existență, — de ex.: 1) instrucțiunea complectă pentru ași putea dezvolta toate facultățile sale, 2) in-

treținerea vieții: locuință, alimente, îmbrăcăminte, încălzit, îngrijiri în caz de boală, 3) siguranța prin asigurări în contra riscurilor sociale: accidente, suspensiune de lucru, etc.

Grație noului spirit, legislațiunea socială din ultimul pătrar al secolului XIX, respiră pretutindeni un aer mai uman.

Munca și muncitorul au găsit deja un protector în legislator :

Legi de asigurare obligatorie,—pentru caz de accidente, de boală, de suspensiune de lucru, de bătrânețe, etc.

Legi de poliție sanitară pentru uzine și ateliere.

Legi de ocrotire a femeii, copiilor și chiar lucrătorilor adulți.

Legi, reglementând repauzul dominical obligatoriu, etc. etc. etc.

În toate, *ideia datoriei sociale, ideia solidarității sociale*, formează principiul fundamental.

Aceasta, însă, nu este destul pentru realizarea ei desăvârșită,—întreaga legislațiune socială, care guvernă proprietatea, succesiunile, impositivile, contractele de muncă, etc., ar trebui supuse unei revisuiri fundamentale, în sens de a face să pătrundă în fie-

care din ele principiul dublei datorii sociale, ce am constatat.

Atunci numai justiția va governa, fără contest, societatea omenească.

Ori, un asemenea înalt ideal nu este nici de odată, nici ușor de atins.

Pentru aceasta ar trebui ca conștiința publică—conștiința fiecăruia și a tuturor să fie pătrunsă de acest adevăr primordial și moral: că omul nu are numai drepturi, cum credeau filosofii din secolul XVIII, dar și datorii, către societate și către semenii lui.

Până, însă, ce legea pozitivă va insufla *«conștiința acelor ce nu o au»*, educațiunea după cum ne învăța deja Platon, este singurul mijloc de a răspândi noțiunea ei în masele sociale.

Vocea conștiinței trebuie, în fie care din noi să ne ordone îndeplinirea datoriilor noastre sociale.

Trebuie să creăm în jurul individului o atare atmosferă încât noțiunea solidarității sociale să pătrundă prin ochii, urechile și porii individului, întocmai ca aerul ambiant.

Iată de ce socotesc că printre numeroasele congrese, ținute în 1900 la Expoziția din Paris, cel mai important, acela care va lăsa urme mai durabile prin adevărurile

proclamate de el, este acela al «*Educației sociale*» sub presidenția d-lui Leon Bourgeois.

«Solidaritatea naturală este un fapt, a zis acest Congres.

«Justiția nu va fi realizată în societate, atât cât fiecare dintre oameni nu va recunoaște datoria care, din faptul solidarității, grevează pe toți în grade diverse. Această datorie, este sarcina prealabilă a libertății umane. Numai la liberațiunea de datoria socială începe libertatea.

«Schimbul de servicii, care formează nodul ori cărei societăți și obiectul quasi-contrac-tului social nu poate fi equitabil, dacă această datorie nu este aquitată de fiecare dintre contractanți după facultățile lui, — dacă nu către fiecare în particular, cel puțin către toți.

«Legile trebuie să excludă orice inegalitate de valoare socială între contractanți; ele trebuiesc asemeni, în măsura posibilului, să dea sforțării fie căruia ajutorul forței comune și să garanteze pe fiecare contra riscurilor vieții comune.

«Dar nici o dispozițiune legislativă nu este indestulătoare pentru a stabili comptul și a asigura plata exactă a datoriei sociale.

«Trebuie, deci, în toate actele vieții con-simțământul fiecăruia dintre noi.

«A fi gata să consimți în toate actele tale, achitarea, obligațiunei sociale este a fi un adevărat asociat al societăței umane, a fi o ființă socială.

«Objectul Educațiunei sociale este așa dar, de a crea in noi *ființa socială*».

Grație unei atari educațiuni, omul va găsi dela sine, cum cu drept cuvânt credea *Platon*, regula sa de conduită în societate; și numai atunci când fiecare va fi pătruns de misiunea și datoria sa socială — când răul unuia va fi răul tuturor,—când răul tuturor va fi răul fiecăruia, fericirea unuia, fericirea tutulor și vice-versa — societatea va fi ca un singur om.

Intr'un cuvânt, principiul *Unităței* sociale va fi devenit principiul fundamental al organizațiunei sociale,— Idealul platonician va putea fi realizat.

A face dar, din copiii voștri oh! Femei române, *Ființe sociale*, este prima voastră datorie,— către copiii voștri, către Patria și către Neamul vostru,—este a vă îndeplini cu adevărat și pe deplin—*Rolul vostru social!*

1. Din *Cronica* din 25, 26, 27 și 28 Noembrie 1904.

Femeea română și Caritatea

Femeea română și Caritatea

Societatea modernă este stăpânită de un mare și nobil ideal: Ideia Solidarității sociale,—care topește într'un tot indivizibil și indisolubil toate clasele sociale,—care a făcut să pătrundă în toate mințile idealul social și să bată toate inimele la suferințele celor mai puțin împărțâșiți de soartă.

Acestui nobil ideal datorează omenirea atâtea și atâtea opere de bine-facere, în care săracii găsesc alinarea suferințelor lor, — acestui nobil ideal sacrifică pe fiecare zi filosoful, omul de Stat, publicistul, tot ceea ce el are mai bun în el, — pentru că el este convins că un organism social, în ale cărui cute se ascunde mizeria, nu poate dăinui, că o societate în care unii au prea mult superflu și alții nu au nici cu ce să trăiască, este fatal expusă la teribile și dureroase zguduituri.

Acestui nobil ideal jertfesc—doamnele din

înalta societate românească momentele lor cele mai bune, — el le conduce în vizuina săracului, — el le deschide mâna din care cade alinarea suferințelor lui.

Există, de sigur, un simț nou în sufletul oamenilor de azi, — pe care străbunii noștri Romani, de ex., pe care oamenii din evul mediu, pe care chiar oamenii din întâia jumătate a secolului trecut nu 'l-au posedat : *Simțul Solidarității sociale.*

Și cu toate acestea, un punct negru se ridică încă în acest orizont atât de surăzător : acest simț este unilateral.

Da, doamnele din înalta noastră societate văd și alină mizeria — însă mizeria orășănească — mizeria, care în mare parte este datorită incuriei sau greșalei aceluia ce o îndură.

Dar, dincolo de bariera orașelor, în bordeiele infecte, pe vastele domenii a acelor ce cu obolul lor susțin aceste instituțiuni de bine-facere, câte mii și mii de nenorociți nu rabdă de foame, nu îndură mizeria, nu lipsesc de vesminte și locuință, — ai căror copii mor de malarie, vărsat sau alte maldii infecțioase, fără îngrijire, fără ajutor, fără măcar un cuvânt de mângâere ?

Către aceștia nimeni nu'și indreaptă ochii

— nici o mână nu se întinde, — nici un bănuț nu cade pentru a alina suferințele lor!

Și, acești miseroși, — părinții și frații lor, cu sudoarea frunței lor agonisesc traiul, umplu hambarele, înlesnesc luxul cel somptuos al bogaților din orașe, — cu sângele lor, ei îngrașă pământul istovit de risipa lor nebună, de voiajurile lor, de jocurile lor de cărți, prin cluburile de farniente, ori prin saloanele Parisului, Nizzei sau la ruleta din Monte-Carlo.

Și pentru ce această distincțiune?

Pentru ce, — pentru parasiții, pentru fetele pierdute, pentru fructul prostituțiunii lor, — doamnele române sunt mame, mame bune și devotate, și pentru desmosteniții domeniilor lor, pentru fructul legitim al iobagilor, ce rostogolesc brazdele întinselor lor proprietăți, ele sunt ciumă?

Pentru că caritatea îmbracă și aci haina fățărniciei — pentru că ei însăși îi place a se așeza în ochii publicului, la răspântii, — pentru că sub masca ei se ascunde încă egoizmul frivol: **daū**, nu pentru a da, — dar **pentru a fi văzut că daū!**.

Unde sunt, într'adevăr, leagănurile înființate de proprietari pe moșiile lor. pentru iobagii lor, pentru acei din a căror muncă

ei iau partea leului, din a căror sudoare ei scot dobânzi usurare?

Unde sunt școlile model, ce ei au înființat pentru aceste vite cu două picioare, *corvéables et taillables à merci*?

Unde sunt bisericile, în care ei îi chiamă pentru a le spune cel puțin un cuvânt de mângâiere, în soarta nemiloasă ce-i bântue?

Unde sunt societățile de ajutor mutual, de asigurare, ce ei au înființat pentru a le ușura traiul, când brațele lor, azi vânjoase, vor fi istovite de munca fără preget, ce ei depun acum pentru segniorii lor?

Ei da! am luat din civilizațiunea modernă pospaiul, coaja, ne-am îmbrăcat cu haina solidarității sociale, — nu am luat însă miezul, — nu am descins până în adâncul păturilor sociale a poporului nostru, pentru a vedea acolo pe adevărații creatori ai bogățiilor noastre și pe adevărații miseroși, victime a politicei noastre.

Purtați acolo, — departe, — în satul după domeniile voastre, acolo de unde es diamantele voastre strălucitoare, ca soarele și dantelele voastre fine ca nourii dimineții, purtați acolo mângâierea voastră, o! nobile doamne, căci acolo este mizeria cea mai largă și cea mai adâncă; aceasta cere o

mai grabnică îndreptare. Dela *Talpă* se restaură edificiile. Incepeți, dela *Talpa Țării*, prefacerea, dacă voiți să puneți o temelie durabilă edificiului social, ce voi voiți să clădiți, pe marea idee socială: pe *Ideea Solidarității* ¹⁾.

1. Din *Cronica* din 10 Februarie 1904.

Luceafărul României

LUCEAFĂRUL ROMÂNIEI !

Marea sărbătoare, ce avu loc cu concursul și sub auspiciile Augustei Principese a României la Cotroceni, a fost încoronarea și ca apotheosa adâncului sentiment de milă și de commiserățione pe care Poporul român,—in toate straturile lui sociale,—’l hrănește pentru cei desmoșteniți.

Mii și mii de oameni au alergat să ducă obolul lor,—să’l dea cu toată inima, pentru ușurarea suferințelor sau pentru înlesnirea traiului micilor Români, adăpostiți sub aripile *Maternei*.

Se vedea pe toate fețele o mulțumire sufletească înălțătoare : toți se întreceau a da cu drag, a da chiar mai mult decât li se cerea,—pentru că toți știau că aceste picături de rouă vor merge să invioreze tinerile vlăstare ale trunchiului de jos al Neamului românesc.

Acei, însă, care au fost mai presus de orice

laude, sunt *actorii* cari au dat Serbărei concursul lor.

Săptămâni întregi, ei s'au jertfit pentru a și învăța rolul, pentru ași pregăti costumele ; nici un sacrificiu, nici de bani, nici de muncă, nici de timp, nu le-a fost prea mare, pentru a da acestei sărbători, strălucirea *regească*, pe care ea cu atâta brio a dobândit'o.

Și ca în totdeauna, deasupra tuturor acestor năzuințe, grațioasa noastră Principesă a strălucit ca un Luceafăr, ale cărui raze puternice vor merge să ducă până în cele mai îndepărtate colțuri ale pământului românesc, ideea sublimă de caritate, de iubire și de devotament pentru aproapele ; pretutindeni, în toate unghiurile României, exemplul Său și al distinselor doamne și domni, ce au inconjurat'o în această mare solemnitate, va servi de pildă și de imbold ; pretutindeni, doamnele române se vor întrece, suntem siguri, să facă în cercul lor, aceea ce Principesa României a făcut în Capitala Regatului.

«Regina Elisabeta», «Obolul», «Leagănul», «Materna», «Sprijinul» și alte multe societăți de binefacere, pe care inițiative generoase și devotamente sublime le-au presă-

rat pe pământul românesc, nu sunt suficiente pentru a alina toate suferințele, pentru a duce mai ales acolo — la obârșia chiar a cursului național, la *Talpa Țărei*, mângâierile de care cei cu adevărat miseroși au nevoie.

În Capitală chiar, faptul izolării lor, acțiunea singuratică ce ele duc, — de multe ori, înjumătățește ori zădărnicește eforturile lor.

De aceea credem, că o reformă trebuie îndeplinită.

Fără a atenta la autonomia acestor societăți, noi socotim, că în interesul chiar al unei bune distribuțiuni a muncii lor, ele trebuie să se înțeleagă.

Un comitet inter-societar trebuie să existe în mâinile căruia să se concentre acțiunea colectivă a tuturor acestor societăți.

Numai așa se poate evita faptul că unii miseroși primesc sprijin dela două sau mai multe societăți, pe când alții dela nici una.

Aceeace, însă, ne preocupă mai presus de toate, este faptul că mai toate societățile de binefacere sunt concentrate în Capitală; că subsidiile, asemeni, nu sunt distribuite decât între săracii din Capitală; că, pentru cei din orașele din provincie mai nu există nici un ajutor; — că, în fine, mai ales, pentru țara-

nul român, pentru acel ce cu sudoarea frunzei lui produce toate bogățiile din care întregul Popor românesc trăește, pentru desmoșteniții falnicului Curcan dela Grivița, Opanez, etc., nimeni nu se gândește.

Deasupra dar a tuturilor acestor societăți regionale, credem că ar trebui să se înființeze o mare și vastă societate națională de asistență, care să cuprindă tot Poporul român—și activ și pasiv.

Din această societate ar trebui să facă parte toți Românii cu dare de mână, toți să aducă concursul și obolul lor, iar roadele ei să se împrăștie pe toată fața pământului românesc ;—această societate ar constitui o adevărată asistență publică—generală.

Atunci numai, Ideea de binefacere, Ideea de caritate, de iubire pentru Neam și de râvnă pentru propășirea Poporului românesc va putea pătrunde în toate inimile și în toate unghiurile, până chiar și în cele mai depărtate.

Această Idee trebuie cultivată cu ardoare, pentru că ea constituie însuși fondul legăturii sociale, ce topește la olaltă pe membrii unei națiuni.

Cei vechi adunau pe toți cetățenii lor : și pe cei bogați, ca și pe cei săraci, la ospățuri

LUCEAFĂRUL ROMÂNIEI

comune, pentru a întări și mai mult între ei legăturile de solidaritate.

Cei moderni 'i intrunesc în asociațiuni de binefacere, în care cei ce au mai mult, dau din prisosul lor acelor ce nu au.

Avântul generos ce am văzut deunăzi la Cotroceni va face, sperăm, să nască și această Instituțiune, din inimile calde ale sublimelor noastre Românce,—în capul căroră strălucește scânteetor *Luceafărul României*¹⁾.

1) Din „Cronica“ din 25 Maiu 1904.

Regina Elisabeta

Regina Elisabeta

«Să presupunem, zice Platon, că persoane,—ce, având vederea scurtă, ar fi silite să citească un lucru scris în caractere mici,—ar afla că același lucru este scris aiurea, în caractere mari și vizibile,—nu ar preferi—ele, oare, să-l citească mai întâi aci și pe urmă acolo?»

Tot astfel și noi.

Având a cerceta și descoperi trăsurile Femeii române ideale,—pentru ce nu ne-am rădica—și noi—dintr'odată ochii asupra Modelului perfect, în care toate aceste trăsuri sunt desinate, în caractere mari și vizibile,—atât de mari și atât de strălucitoare, în cât Lumea întreagă, dela un pol la celalt al globului, le vede și le admiră ?

Regina Elisabeta intrunește, într'adevăr, în cel mai înalt grad, toate însușirile *Femeii perfecte* :

Lăsând, de o parte, geniul Său literar și artistic,—cu care Dumnezeu în mod atât de excepțional a dăruit'O, — lăsând, de o parte

incă, înțelepciunea și majestatea cu care Ea îndeplinește înalta Sa funcțiune politică de Regină, — caractere particulare Augustei Sale persoane,— să nu cercetăm și să nu relevăm, aci, decât trăsurile specifice Femei,— ca Soție și ca Mamă,— trăsuri care trebuie să se întâlnească în *toate* Femeile, în general — și în special, în Femeea română.

Viața scumpei noastre Regine este o linie dreaptă,— dela un capăt până la altul.

Din momentul ce Ea a pus mâna Sa în mâna Soțului, pe care Destinul I 'l a trimis, Ea a fost aceea ce Ea trebuia să fie: o Soție ideală și o Mamă duiosă,— vecinic inconsolabilă.

Sunt trei-zeci și șase de ani aproape, de când Principele Carol, urmând consiliul celui mai bun și inalterabil al Său amic,— Principelui Friederich de Hohenzollern,—mai târziu Impăratul Friederich III, se hotărî să ceară mâna frumoasei Principese, Elisabeta de Wied.

Întâlnirea celor două Tineri avu loc sub castanii seculari ai Villei Flora, din Colonia.

Dela primul moment, tânărul Principe fu subjugat de farmecul iresistibil al grațioasei Principese.

Sub impulsunea naturei Sale hotărâte Principele Carol să și decida a cere mâna Ei.

În aceeași zi chiar, Principele Carol ar fi putut scrie Părintelui său: *veni, vidi, -victus!* căci El căzu dintr'o dată sub farmecul tinerei Principese.

Nici Aceasta nu eși, însă, indemnă din această ciocnire: Ea o dovedi,— când întrebată de Mama Sa asupra propunerii Principelui Carol, — Ea dădu, fără esitațiune, consimțământul Său.

La ⁴/₁₈ Octombrie 1868, avu loc în Castelul Montrepos, din Neuwied, logodna tinerilor Principi,—aceasta era prima legătură insolubilă, ce se înnodea între două inimi, făcute una pentru alta.

«*Iubirea este răsplatită prin iubire!* scrise a doua zi Principele Carol, în Albumul Principesei Elisabeta, — Vino înaintea Poporului tău, cu aceeași iubire, cu aceeași încredere, cu care tu ai venit înaintea mea: atunci, nu o inimă singură va bate fidel pentru tine, dar milioane de inimi se vor uni cu aceasta, *Una*,—Iar Eū mă voiu simți fericit, căci tu nu ești numai a mea, — un Popor întreg dobândește un drept asupra ta, un Popor întreg privește cu încredere și siguranță asupra ta și 'ți va răsplăti, iubirea prin iubire!» (v. *Aus dem Leben Konigs Karl von Rumänien* T. II, pag. 22).

La rândul Său Principesa Elisabeta, în

scrisoarea ce adresează Principelui Anton de Hohenzollern, tatăl principelui Carol, declară solemn :

«Mărirea datoriei, ce eă sunt chemată să indeplinesc, nu mă inspăimântă, fiind alături de un om atât de tare și atât de curajos»— afirmațiune pe care nici în cele mai grele și în cele mai negre zile ale lungei Lor conviețuirii, nimic nu a desmințit'o.

O lună după această logodnă,—la ³/₁₅ Noembrie 1869,—căsătoria tinerei perechi avu loc, tot în Neuwied,—iar la ¹⁰/₂₂ Noembrie, pentru prima oară, Principesa Elisabeta calcă pământul noiei Sale patrii,—tot la Turnu-Severin, unde cu patru ani mai înainte descălicase și tânărul Ei soț.

Dar, abia se stinseseră focurile de bucurie, aprinse pentru primirea perechei princiare, că se aprinse, din nou și mai vehement, focul pasiunei politice, ce atunci devora taberile oamenilor noștri politici.

Zile negre trecură, peste capul Augustu lui nostru Suveran.

Un Cabinet slăbănog, o Cameră anarhică, seditiunii, certuri și mai ales bănueli nedrepte, toate acestea se încrucișeau peste Capul Său,—și nu era nimeni,—nu se găsea un singur om, în toată țara, care să 'L înțeleagă și să 'L ajute în realizarea mărețului

Său plan,—de restaurare a nouei Sale patrii!

O singură inimă bătea fidel lângă a Sa, un singur cuget se topea în propria Sa cugetare, o singură voință se întrupa în Voința Sa,—o oțelea și o făcea și mai resistantă : aceasta fu cea a Principesei Elisabeta !

Acei. cari gustă azi deliciile păcei, unei vieți publice liniștite, unei evoluțiuni normale, să-și repurteze amintirea lor către acele vremuri triste și furtunoase, — în care delirul nebuniei se părea că cuprinsese toate capetele, în care existența Patriei noastre fu de atâtea ori pusă în primejdie,—în care nici Tron, nici Constituțiune, în care nimic nu mai era sfânt.

Numai măsurând distanța parcursă și adâncimea abisului peste care Țara noastră a trecut, mânată de acest Om providențial, vom putea să ne dăm seama de aceea ce El a făcut pentru noi !

Această Operă, însă,—justiția cere să o proclamăm,—nu este a Sa exclusivă, — Ea este opera comună a Regelui și a Reginei României.

«Dificultățile situațiunei noastre, scrisese la 5 Octombrie 1869 Principesa Elisabeta, Principelui Anton, și izolarea pe care ea o aduce cu sine, ne va înlănțui cu atât mai tare unul de altul și pacea casei noastre va tre-

bui să opună tuturor uraganelor dinafară o stavilă solidă».

Acestei păci interioare, acestei stavile solide, datorește Principele Carol energia și statornicia ce El a arătat în desfășurarea evenimentelor ulterioare.

Când uraganul sufla sălbatic afară, când pasiunile deslănțuite se urcau până la picioarele Tronului, când el amenința de a distruge și surpa tot,—Principele Carol trecea pragul Casei Sale, se punea la adăpostul Inimei, ce veghea neconținut asupra Lui —și sorbea din nou forțe de energie și de rezistență, încrezător că ziua de mâine va răsplăti «iubirea,—ce El o da Poporului Său,—*prin iubire*».

Dumnezeu nu a lipsit de crude încercări — pe acești Oameni — supraomenești.

El a voit să'I înlănțuiască pe viață și pe moarte, de solul noiei Lor Patrii,—și ca și în sfâșuitoarea legendă a meșterului Manole,—El Le a impus—și Lor—o jertfă, umană,—cea mai scumpă și cea mai grea.

La 27 August 1870, veni în lume unicul copil al familiei princiare : Principesa Maria.

Nu se poate descri bucuria ce Ei simțiră : născută în solul României, văzând lumina zilei în noua Sa Patrie,—Ea era un gagi,

mai mult de statornicie și de legământ între Dinastie și Țară : nașterea micii princesese făcu să tacă pentru câțva timp urele și pasiunile, ce mugeau împrejurul Tronului.

Acestea erau atât de îngrozitoare, încât însuși Principele Carol perdu răbdarea : El se hotărî să abdice.

Culmea exaserațiunii o atinse, însă, când la 10 Martie 1871, populația din București, cu complicitatea tacită a poliției, sparse geamurile salei Slătineanu, unde agentul diplomatic german, cu colonia germană, sărbătorea victoriile Germanilor asupra Francezilor.

La 11 Martie, Principele Carol chemă, la Palat, pe vechea Locotenență domnească, din 1866, compusă din Lascar Catargi, Radu Golescu și general Haralambie spre a le restitui o coroană, pe care amărăciunea nu-I mai putea îngădui să o poarte.

Ambii—General Haralambie era absent din Capitală — 'L sfătuesc să renunțe la această hotărâre, care ar arunca Țara în anarhie și da pradă invaziunii Turcilor, ce deja se pregăteau să treacă Dunărea,— asigurându-L de iubirea neștrămutată a Poporului, — *cel real și adevărat*.

Pentru a se convinge,— Principele Carol— și Principesa Elisabeta—întreprind, chiar în

acea zi, o preumblare în trăsură în mijlocul mulțimei, ce furnica, agitată pe strade.

Pretutindenii, Poporul îi primi cu aclamațiuni !

Cine dintre cei doi Principi subjugase mai mult Poporul, îmblânzise Leul, rănit la Sedan, — prin rănilor primite de frații săi de sânge ?

Nu se poate ști,—aceea ce toți știm, însă, este că nu există inimă care să reziste farmecului fascinator al scumpei noastre Regine.

Hotărârea Principelui fu definitiv luată,—orice idee de abdicățiune fu înlăturată.

Principele Carol rămase acolo unde datorita Sa îl țintuia.

Pentru a consolida și mai mult legăturile de inimă dintre Dinastie și Țară, Principele Carol întreprinse o călătorie în Moldova,—cu *Principesa Elisabeta*.

Dela un capăt la cel-alt al Țării, un fior —un fior de iubire—trecu, — pretutindenii, unde frumoasa principesă apărea—inimelor erau subjugate : această călătorie fu un adevărat triumf pentru Ea.

Încă din primul moment al descinderii Sale în România, Principesa Elisabeta și aduse aminte, că totul în lumea aceasta nu este spre cel mai mare bine al tuturor,—

că sunt mulți desmoșteniți de soartă,— că-
rora le lipsește până și pânea zilnică.

Ea fondă solida societate de ajutor: *Regina Elisabeta*, și adună în jurul Său, una câte una, pe doamnele române, ridicându-le din apatia și indiferentismul oriental, în care ele lăncezeau, pentru a le da ca țel,— ușurarea suferințelor celor miseroși.

Și așa, rezemați unul pe altul, se scurseră anii, — până când Destinul implacabil bătu și la ușa Lor,—ca la ușa tuturor simplilor muritori.

La 21 Martie 1874, căzu bolnavă Principesa Maria, — la 28 Martie - Ea 'și dădu sfârșitul, — la 29 ea fu împământată la Mănăstirea Cotroceni.

Printr'ansa se stabili această legătură indisolubilă între Dinastie și pământul României: din acest moment înainte se poate zice, că acest pământ a devenit sacru și pentru Ea,—nici o putere omenească nu va mai putea desrădăcina arborele Dinastiei Hohenzollern din pământul românesc, unde doarme vecinic fructul amorului Fondatorilor ei.

A descrie durerea ce sfâșie inimele Au-
guștilor Părinți, cine ar putea-o face ?

«Adâncă este rana, scria Principele Carol Tatălui Său, și nici odată nu se va vindeca

total», «zilnic vizităm mormântul, care este o frumoasă grădină, și'l udăm cu lacrămile noastre». «Cu noi plâng mii, Țara întreagă, împărtășește durerea noastră».

Da, — de la o margine până la cealaltă a Țărei, într'adevăr, Poporul român plânge cruda pierdere: acesta fu un semn și mai de netăgăduit al iubirei adânci și nestrămutate pe care un Popor întreg o închinase Dinastiei sale.

Dumnezeu, a Tot-Puternicul, în insondabilele sale hotărâri, culege tot victime alese: un întreg Popor și pusese nădejdea în tânăra odraslă, incolțită în solul său,—el clădea pe dânsa speranțe mari, — și de odată totul se prefăcu în pulbere!

Ani s'a răstogolit peste ani, părul blond, ca spicul de grâu, al frumoasei Principese Elisabeta s'a acoperit de zăpada vârstei—și—și azi—picură lacrimii pe mormântul vecinic verde al plăpândeii Florii, cosită încă în boboc, de nemilosul Destin.

«Care dintre noi,— a zis însă sentențios Socrate amicilor săi, cari 'l-au asistat când a băut paharul cu otravă, *va avea soarta cea mai bună?* Voi cari rămâneți, sau eu care mă duc?

«Nimeni nu o știe, afară de D-zeu»!

Ce mari, grave și emoționante evenimente nu au urmat de atunci până acum?

Incetul cu incetul unda Războiului, ce de mult clocotea, se apropia, — pe zi ce trecea, nourii se adună tot mai negri și mai amenințători, asupra Capului Principelui Carol, — când într'o zi uraganul izbucni, — Rușii trecură Prutul, — Războiul incepu.

Principele Carol plecă la graniță, iar tânăra Principesă rămase a Casă, spre a îngriji pe eroii, ce cădeaŭ pe câmpul de luptă.

Nu este un oficer, nu este un soldat rănit, care să nu fi primit cel puțin o vorbă bună, un surâs, o încurajare din partea EI!

Ea nu uita, însă, pe soțul Său, care departe, sub gloanțe și ghiulele, cumpăra, cu prețul vieții Lui, onoarea de a fi invidiat.

«Războiul se va fini, în orice mod, scria la 14 Octomvrie 1878, Principesa Elisabeta, Soțului Său, (ib. id. T. III pag. 315) și situațiunea ta în Europa se va înălța considerabil. Veți fi invidiat, o dulce senzațiune! — după ce unsprezece ani ai fost plâns!

«Eŭ staŭ pe verandă înaintea baracei — cu răniți — și mă bucur de splendida seară, frumoasa iluminăție a Bucureștilor, dulcele aer, ameliorățiunea stărei răniților mei, cari 'mă aŭ dat atâtea griji! Dacă ași ști numai căroră dintr'inșii să le dau medali! ei le cer cu atâta stăruință, — și le-ar face atât bine!

•Sunt foarte mult ocupată și adesea do-

resc repausul,—acesta va fi de sigur plăcut după bătălii câştigate!

«Sunt foarte mândră de marele Comando, ce tu ai; spune-î lui Todleben, că ard de impaciența de a'l cunoaște, că între el și mine s'a format o legătură inruptibilă, prin forța și încrederea cu care el stă lângă *Unicul* și *Totul* meu»,— Generalul Todleben era *Adlatus* Principelui Carol, care comanda, ca șef-suprem - armata unită de investițiune a Plevnei.

Așa vorbește și așa iubește Regina Elisabeta!

Gândul Eî, inima Eî sunt acolo și pretutindeni, unde este soțul Eî.

Nu numai la onoruri, nu numai în orele de triumf, dar în orele de luptă și de restriște, ea este neconținut lângă *Unicul* și *Totul* Său, — pentru a'l îmbărbăta și a'l susține.

«Eri, îi scrie Ea din nou, la 17 Octomvrie, sosi scrisoarea Ta: m'am bucurat de ea, ca călătorul în pustie, când, după o noapte întunecoasă, vede roșeața dimineții».

Reîntoarcerea triumfală a armatei române în Capitală, proclamarea Independenței, proclamarea Regatului,—incoronarea Principelui Carol și Principesei Elisabeta, ca Rege și Regină a micului popor latin dela Dunăre,— se urmează unele după altele, ca scânteele e-

lectrice, — ele sunt apoteoza unei vieți întregi de luptă, de răbdare, de devotament și de iubire, din partea Perechei regale.

Secretul succesului Lor neintrecut 'l găsim desvălit în următoarele frumoase versuri ce Principesa Elisabeta dedică Soțului Său încă la prima aniversare a Uniunii Lor:

*«In unseren stillen, heil'gen Stunden,
«Da Wächst mir meine Kraft,
«Ein Glück, wie ich's noch nicht empfunden
«Hast du in mir geschafft.*

*«Ein Jubellied aus frohem Munde
«Schwingt sich zum Himmelszelt
«Und trägt, wie Lerchensang, die Kunde :
«Wie schön ist doch die Welt !».*

În viața noastră sunt două părți : una pe care publicul o vede — și alta intimă, ascunsă care scapă ochiului lui : aceasta este de cele mai multe ori cea mai importantă, — ea este cauza și sorginta celei d'ântâi.

Dacă regele Carol nu ar fi avut, alături de El, o Femeie înzestrată cu atâtea și atât de mari calități, conșcie de înalta Sa misiune și de dificultățile sarcinei Sale, — dacă Ea nu l'ar fi îmbărbătat în orele grele, în momentele de restriște, dacă Ea nu l'ar fi prezen-

tat cupa fericirei in momentele de bucurie, dacă Ea nu ar fi pătruns în sufletul Lui și nu s'ar fi identificat cu El, nu se știe care ar fi fost astăzi soarta Lor și a noastră!

Regina Elisabeta a schimbat, de sigur, cursul evenimentelor,—Ei datorește România — tot atât—cât și Regelui Carol—Renașterea și Intemeierea ei.

Această mare misiune, Ea nu a putut să o indeplinească de cât făcându-se conșcie de ea,—înălțându-se până la ea, și jertfindu-se ei.

Iată modelul vostru ! Femeii române !

TABLA DE MATERII

	<u>Pagina</u>
Educațiunea națională	5
Educațiunea civică	13
Instrucțiunea civică	23
Femeea română și Opiniunea publică	41
Femeea română și Presa	51
Educațiunea literară și artistică	59
Educațiunea economică	65
Educațiunea morală a Femeii	77
Educațiunea socială	85
Femeea română și Caritatea	111
Luceafărul României	119
Regina Elisabeta	127

